

HÖGSKOLOR OCH SAMHÄLLE I SAMVERKAN

REGIONALA NÄTVERK FÖR KUNSKAPSSPRIDNING

Östersund 6-8 april 2005

DOKUMENTATION

text Hans Månsson

foto Tina Stafrén

Arbetslivsinstitutet är ett nationellt kunskapscentrum för arbetslivsfrågor. På uppdrag av regeringen bedriver institutet forskning, utveckling och kunskapsförmedling. Vi samverkar med arbetsmarknadens parter, näringsliv, universitet och högskolor, runt om i Sverige och internationellt. Olika regioner har sina förutsättningar för utveckling i arbetslivet. Därför finns vi på flera platser i Sverige, i Stockholm, Göteborg/Trollhättan, Malmö, Norrköping, Umeå och Östersund. I Östersund studerar forskarna bland annat regionala utvecklingsprocesser och omvandlingen av arbetslivets organisering.

www.arbetslivsinstitutet.se

© Arbetslivsinstitutet, Hans Månsson resp. Tina Stafrén

text (där inte annat anges) Hans Månsson, Bild & Mening

foto Tina Stafrén

idé, projektledning Katarina Grut, Arbetslivsinstitutet

grafisk form Annica Nordin, Periferi film o. form

tryck Bräcke Tryckeri, Bräcke 2005

Innehåll

Inledning

Förord <i>Pia Sandvik Wiklund, prorektor, Mittuniversitetet</i>	5
Öppningsanförande <i>Thomas Lindstein, Rektor, Mittuniversitetet</i>	7
Varför HSS? <i>Göran Brulin, professor, Arbetslivsinstitutet, Thomas Tydén, professor, Dalarnas forskningsråd</i>	9

Huvudtalare

Provokation och entusiasm <i>Hans Westlund, ordförande, vetenskapliga rådet för HSS 05</i>	12
”Multiversitetet” – möjliga framtider för det offentliga universitetet <i>Merle Jacob, professor, Lunds universitet och Linköpings universitet</i>	13
Jakten på den magiska formeln <i>Per Frankelius, ek. dr., Örebro universitet</i>	18
Åldrandet, högskolorna och framtiden <i>Gunnar Wetterberg, samhällspolitisk chef, SACO</i>	23
Industrins engagemang i skolsystemet – hjälp till självhjälp <i>Kenneth Eriksson, vd, SCA Forest Products AB</i>	29

Workshops

Forskning MED, inte bara OM – ett perspektiv på samverkan mellan akademi och praktik	32
Om nätverk och pedagogik för lokal utveckling – med inspiration från Reggio Emilia i Italien	34
Högskolan samverkar – en utvärdering av universitetens och högskolornas samverkansarbete	36
Tillväxt genom samverkan	39
Homo Pracademicus – en samverkanskrAft?	41

Projekt

Samverkan kring högre utbildning	44
Gendmap – om kvinnors möjligheter att bli företagare och chefer på en könssegregerad arbetsmarknad	46
Green Peaks Ekoturism	48
Nationellt Vintersportcentrum	50
Samverkan Högskola-SMF – eller, den entreprenöriella högskolan	52

Paper

Lönar det sig att samverka?	54
Företagssamverkan i strategiska nätverk – hinder och möjligheter	56
När småföretagare möter forskare	58

Kollektivt lärande i samverkan	60
Samverkan mellan universitet, näringsliv och samhälle	60
På väg mot könsmedveten organisation	62
Projektutveckling som en förutsättning för jämställdhet och regional hållbar utveckling	64

Avslutning

Högskola/universitet = regional utveckling, sanning eller konsekvens? <i>Avslutningsdebatt</i>	66
Sammanfattning och reflektioner. <i>Björn Gustausen, prof, Arbeidsforskningsinstituttet, Norge</i>	72
Tack till projektledningen!	74
Om två år i Jönköping – HSS 07	75

Mat, kultur och mingel

Välkomstmangel hos landshövding Maggi Mikaelsson	76
Fikamingel och kultur	80
SIRA:s Forskarpub	82
After Work hos Regionalt Designcentrum Jämtland	82
Middag med norrländsk smak och kulturprofil – mingelbilder	83

Förord

Pia Sandvik Wiklund, prorektor, Mittuniversitetet

I **DIN HAND** håller du en dokumentation ifrån HSS05 som gick av stapeln på Mittuniversitetet i Östersund den 7-8 april. Den utgör endast ett axplock av konferensen men syftar till att visa konferensens bredd.

Under konferensen presenterades totalt 38 vetenskapliga papers, 30 samarbetsprojekt mellan högskola och samhälle samt 12 workshops där våra samverkanspartners presenterade egna projekt och utvärderingar. 295 personer från högskolor och universitet, näringsliv, myndigheter och offentlig sektor deltog.

Huvudtema för HSS 05 ”Regionala nätverk för kunskapsbildning” och dess indelning i områdena Interaktion och tillväxt, Information och kommunikation samt Kunskapssyn och utveckling utgjorde inspiration för planeringen och konferensbidragen.

Konferensen blev en mötesplats mellan olikheter, mellan forskningsbidrag och projektbidrag, mellan universitet och samhälle, och mellan offentlighet och näringsliv. På konferensen redovisades forskning som belyste samverkan mellan högskolan och omvärlden och goda exempel i syfte att ge inspiration och uppslag till ny samverkan. Nya kontakter knöts och vi påmindes alla om att kunskap utvecklas i många olika verksamheter i samhället och att möten mellan dessa

verksamheter i ömsesidig respekt ökar förutsättningarna för kunskapsutvecklingen i vårt samhälle.

De fyra huvudtalarna gav via sina bidrag och sina bakgrunder och erfarenheter olika perspektiv på kunskapsutveckling men alla med ett tydligt gemensamt budskap. Samverkan och kunskapsutbyte ger en bättre kunskapsutveckling.

Konferensen blev en arena för inspiration, för personliga möten och för erfarenhetsutbyte. Konferensen bjöd också på kulturella och kulinariska upplevelser från regionen, som gav mersmak. Vi ser alla fram emot nästa konferens, med nya kontakter, nätverk, erfarenheter och insikter.

Väl mött på HSS07 i Jönköping!

Öppningsanförande

Thomas Lindstein, rektor, Mittuniversitetet

DET ÄR BÅDE symboliskt och logiskt att hålla en konferens om samverkan mellan högskola och samhälle vid Sveriges – och kanske Europas – nyaste universitet.

Det menade Mittuniversitetets rektor Thomas Lindstein, när han hälsade konferensdeltagarna välkomna till HSS05.

– Att bli universitet är ju ett verkligt samverkansprojekt, där det krävs ett massivt stöd från regionens aktörer – länsstyrelser, landsting, kommuner, näringsliv, ideella organisationer och så vidare.

Universitet blir man inte bara via en granskning av de så kallade ”rekvisiten”, betonade Thomas Lindstein. De svenska universiteten har nästan utan undantag tillkommit antingen via konfessionella eller politiska beslut. Samtidigt som det

förstås krävs en trovärdig forskning, så att utbildningen med rätta kan kallas forskningsbaserad.

För Mittuniversitetets del är det några faktorer som särskilt bidragit till att skapa denna trovärdighet, menade Thomas Lindstein:

– Regeringen placerade oss rätt tidigt i ett slags ”runner-up”-klass, någonstans mellan högskolorna och universiteten. Både i kronor och i procent räknat. Vissa statliga forskningsstiftelser satsade extra på oss, och dessutom ligger vi i två regioner som haft stora möjligheter att erövra EU-medel.

Framför allt EU-projekten har befrämjat samverkan, poängterade Thomas Lindstein. Det rör sig om närmare ett hundratal projekt, och samtliga har krävt både privata och offentliga aktörers medverkan.

– Vi har knutit kontakter på ett sätt som vi aldrig hade kunnat göra bara genom att driva samverkan inifrån, fastslog Thomas Lindstein.

”För en före detta Stockholmsrektor” är det ovant att möta en så total uppslutning kring lärosätet, fortsatte han. Som när företrädare för olika delar av det omgivande samhället ställer upp i idédiskussioner kring utbildningsfrågor, långt utöver vad deras tjänster egentligen kräver.

– Med det här stora engagemanget följer förstås rättmätiga krav på att få något igen. Det gäller både offentliga aktörer och näringsliv. Man vill ha något tillbaka, både i form av arbetskraft och i form av forskning som ger tillväxt. Och här upplever jag faktiskt att det finns en stor förståelse för att det tar lite tid med ”leveransen”.

Thomas Lindstein sammanfattade sin välkomsthälsning med att den format sig till ett slags tacktal, till alla dem som omger Sveriges nyaste universitet, och som bidragit till dess tillkomst.

– Men sen förstår jag att detta inte kan bli grundton för konferensen. Här gäller det ju att kritiskt och vetenskapligt skärskåda samverkan, och att utveckla forskningen på området.

Varför HSS?

Göran Brulin, professor, Arbetslivsinstitutet och Thomas Tydén, professor, Dalarnas forskningsråd

VEM VAR DET egentligen som födde idén om att ordna konferenser med temat Högskola och Samhälle i Samverkan? Var det ”pappa Göran” eller ”pappa Thomas”?

”Jag var först”, sa Thomas Tydén, från Dalarnas forskningsråd. ”Nej, jag var först”, kontrade Göran Brulin, Arbetslivsinstitutet.

Och så gnabbades de en stund – likt ett strävsamt gammalt par med anlag för selektivt minne.

Men huvudtemat i de två professorernas dialoganförande var förstås mer allvarligt än så: ”Varför HSS?” – I den frågan ligger en önskan om att få veta mer om både historisk och idémässig bakgrund till den process som inleddes med den första HSS-konferensen i Falun 1999.

HSS-processen startade i en anda av att samverkan mellan högskola och samhälle är värdefull. Och med nya konferenser vartannat år kan man gott säga att samverkanstanken stärkt sin position.

Därmed är allting frid och fröjd – eller...?

Göran Brulin kastade genast in en näve grus i tankemaskineriet.

– På senare tid har det blivit väldigt ifrågasatt ifall högskolor och universitet verkligen leder till regional utveckling och tillväxt. SACO har kommit med en kritisk rapport, där man i princip landar i att alla nya universitet och högskolor borde läggas ner. Högskoleverket går inte lika långt, men är ändå rätt kritiskt i sin utvärdering. Och Riksrevisionen är inte nådig i sin kritik av hur de nya högskolornas och universitetens uppfattar den tredje uppgiften – som den i och för sig inte kallas längre.

SAMVERKANSTANKEN VINNER SAKTA TERRÄNG

Thomas Tydén gav sig på att försöka förklara vad som hänt på vägen fram till dessa ifrågasättanden. Han började med att gå tillbaka till 1977, då den första högskolelagen kom. Där föreskrevs att högskolor och universitet vid sidan av forskning och undervisning även skulle informera om verksamheten. 1996 förstärktes detta med ett uppdrag att ”samverka”.

– I regionerna växte en praktikinära forskning och utveckling, och det var i den myllan som vi kunde hämta vår empiri, att dela med oss av på HSS 99 i Falun, mindes Thomas Tydén.

– Från början var statsmakterna föga förstående till att det behövdes någon

Thomas Tydén och Göran Brulin enades till slut om att HSS inte existerar, men ändå finns som ett ständigt pågående samtal.

problematisering kring detta med samverkan, men nu verkar det som om man börjat inse behovet, och därför var det med spänning jag tog fram forskningspropositionen, som presenterades nyligen.

– Och visst står det några rader om samverkan i propositionen. Visserligen först i det nionde kapitlet, men i alla fall: ”...samspelet vetenskap och praktik är också ett viktigt forskningsfält som bör stödjas”, skriver regeringen.

Från ingenstans till kapitel nio – det är ändå inte så illa på sju år, menade Thomas Tydén. Kanske kunde man ana ett stänk av ironi i hans röst.

Göran Brulin fortsatte:

– Nu när regional utveckling och samverkan tas upp även i propositionen är det dags att gå vidare och diskutera hur samverkan kan ske – hur vi kan skapa högskolor som för det första bidrar till utveckling, men även till mer av demokrati, levande civilsamhälle osv.

Den senaste stora diskussionen handlar om profilerings av de nya högskolorna, konstaterade Göran Brulin. Vad ska man säga om detta? Brulin bollade över frågan till sin professorskollega.

– Självklart ska var och en utveckla sin kompetens. Men det är omgivningen man ska samverka med och därför måste man dra in hela samhället i profileringsfrågan, menade Thomas Tydén.

Och ”samhället” – det består av både offentliga och privata aktörer, poängterade han.

– Tidigare har det offentliga ofta glömts bort – man har inte minst från statsmakternas sida sett samverkan som en fråga för universitet och näringsliv. Men jag tror att HSS-konferenserna har betytt ganska mycket för att bredda perspektivet, och göra det offentliga till en del i innovationssystemet.

Att profileringen är viktig, det kan man se på hur staten fördelat sina anslag:

– Mest pengar går till de gamla universiteten, därefter kommer de nya universiteten, och sedan ett antal av de nya högskolorna – typ Mälardalen, Kalmar, Ronneby och Malmö – som får extra pengar för att de är tydligt profilerade och har tilldelats vetenskapsområden.

EN FULLSTÄNDIGT IMMANENT ORGANISATION

Men att bara profilera räcker inte, menade Göran Brulin. Det behövs en samverkanskultur också – den som HSS bör vara bärare av.

Här fanns tydligen något av pudelns kärna, för Thomas Tydén instämde helhjärtat:

– Det är precis detta som HSS kan handla om, tycker jag. Att fundera över hur samverkan kan ske.

Och vad är samverkan? En metod? Eller ett förhållningssätt? Begreppet behöver problematiseras, menade Thomas Tydén.

– Det var här någonstans vi började gräla en gång i tiden, konstaterade Göran Brulin. Samverkan är ju inget verktyg eller metod, ingen enkel idé. Det måste vara en anda och kultur som genomsyrar hela vetenskapssamhället.

Dit når man genom att skapa en fullständigt immanent organisation, fortsatte han filosofiskt. Något som egentligen inte existerar. Som HSS...

– HSS finns över huvud taget inte – när vi skämtar cyniskt brukar vi säga att al Qaida är en byråkrati jämfört med HSS, sa Göran Brulin.

– Just det. HSS existerar inte, och vet inte hur samverkan ska se ut, men finns ändå som ett ständigt pågående samtal, svarade Thomas Tydén kryptiskt.

Hans slutkläm var i alla fall intellektuellt hanterbar:

– Runt om i landet skapas erfarenheter, och många av er har kommit hit för att dela med er av egna erfarenheter. Sen får väl var och en ta med sig hem det som passar. Därför ska vi sätta igång nu, och dela med oss av våra erfarenheter till varandra.

Provokation och entusiasm

Hans Westlund, ordförande, vetenskapliga rådet för HSS 05

EN KONFERENS OM samverkan mellan högskola och samhälle spänner över ett jättestort område, från stort till smått, från elektronik till pedagogik och från pappersmassa till triple-helix.

– När vi valde huvudtalare för konferensen var det därför viktigt att vi fick tag i rätt personer, säger Hans Westlund, ordförande i det vetenskapliga rådet för HSS 05.

– Vi behövde inte bara talare som kunde säga något vackert om samverkan så att alla frälsta skulle bli nöjda. Vi behövde inte bara talare som kunde säga något provocerande och få fart på deltagarna. Vi behövde inte bara talare som representerade de samverkande parterna. Vi behövde en kombination av detta – och jag tycker vi lyckades riktigt bra, säger Hans.

– En sådan här konferens kan lätt bli ett arrangemang för inbördes beundran. Vi lät därför Merle Jacob få första ordet. Med sitt kunnande om svensk och internationell forsknings- och utbildningspolitik kunde hon säga några beska sanningar och presentera några scenarier över universitetens framtid som alla samverkansaktörer har anledning att fundera över. Den andra representanten för universitetsvärlden, Per Frankelius, fick sedan möjligheten att ge en entusiastisk bild av fördelarna med samverkan för alla inblandade parter.

Gunnar Wetterberg, som är en mångsidig herre, fick i detta sammanhang representera den offentliga sektorn och ett samhällsekoniskt perspektiv.

SCA:s Kenneth Eriksson representerade inte bara ett multinationellt företag, utan också det företag som har det mest omfattande och lyckade forskningssamarbetet med Mittuniversitetet. Han gav ett bra exempel på hur samverkan går till i praktiken.

”Multiversitetet” – möjliga framtider för det offentliga universitetet

Merle Jacobs, professor, Forskningspolitiska institutet, Lunds universitet och Svenskt centrum för klimatpolitisk forskning, Linköpings universitet

KONFERSENSENS FÖRSTA huvudtalare, Merle Jacob, inledde med att utfärda en skämtsam varning till alla åhörare:

– Man kan aldrig vara riktigt säker på vad jag kommer att säga, och ofta säger jag sådant som jag inte borde. Därför visar det på mod, att bjuda in mig som första talare.

Men i nästa andetag lovade hon att försöka bryta sitt mönster denna gång och inte fälla provocativa uttalanden i stil med att ”universitetens finansiering är ’shit poor’ samtidigt som de åläggs allt fler arbetsuppgifter”.

– Idag ska jag inte fälla sådana provocativa uttalanden som att universitetens finansiering är ”shit poor”, lovade Merle Jacob.

Merle Jacob övergick sedan till att ge en bild av det internationella läget vad gäller utbildning och forskning. Framför allt inom OECD-området, där det finns en trend mot konvergering, trots att systemen skiljer sig mycket åt mellan länderna.

För det första är det inte bara den högre utbildningens och forskningens *finansiering* som förändras, utan även dess roll i samhället, menade Merle Jacob. Traditionellt har utbildningen setts som en kulturell inrättning, med uppgift att sprida upplysning och fostra kritiska medborgare, till gagn för demokratin. Men detta anses inte så intressant numera.

– Kritik av det demokratiska samhället uppskattas inte på samma sätt längre. Snarare är det så att vi nu föredrar medborgare som håller tyst och gör som vi säger...

Universitetens roll har i stället blivit att utbilda och forska med sikte på att stödja innovationer och ekonomisk utveckling. Ett tecken på det förändrade synsättet är när ansvaret för högre utbildning och forskning – som nyligen i Sverige – flyttas från utbildningsdepartementet till departementet för handel och industri, menade Merle Jacob.

– Orsaken till att jag vill fokusera på detta – fastän konferensen handlar om samarbete – är att samarbete bara fungerar bra om parterna är i god hälsa. Och min tes är att universiteten är i mycket, mycket dålig hälsa.

FORSKARE RUSAR DIT DÄR PENGARNA FINNS

Vilken är då den huvudsakliga internationella trenden, när det gäller den högre utbildningens roll i samhället?

Trots olikheter länder emellan finns det några övergripande mönster, menade Merle Jacob. Bland annat detta att utbildningen blir mer lik en vara som paketeras för att passa marknaden – och inte ses som ett medel för att utveckla individerna. En ”lömsk” utveckling, menade Merle Jacob.

Ändringar i forskningsfinansieringen är också ett återkommande tema internationellt. Det har blivit vanligare att forskningsråd insisterar på att forskare ska samarbeta med avnämare, och att dessa i sin tur ska stå för en del av kostnaden, menade Merle Jacob.

– Trots allt vårt tal om ”kunskap för dess egen skull” så rusar vi forskare genast till de ställen där pengarna finns. Just nu är det så att vi får finansiering mycket lättare om vår forskning är relevant för en icke-akademisk partner.

– Detta betyder i klartext att den som kan betala får inflytande över forskningen. Det uppstår ett slags ”pay-per-view”-reaktion. Detta är inte dåligt i sig, men man måste vara medveten om hur det förhåller sig, betonade Merle Jacob.

– En tredje trend är att forskningen styrs från flera nivåer. Där finns EU med sina program och visioner om lycka för alla i Europa, där finns den svenska staten med sina idéer om lycka till nio miljoner svenskar. Vi har en rad forskningsråd, och

– Jag tog inte voodoo-kursen hemma i Karibien, och kan därför inte säga vilka universitet som skulle överleva om darwinistiska principer infördes, sa Merle Jacob.

andra intressenter runt om i samhället. Och vi har den internationella forskningens frontlinje, som också har sina ”feel good”-målsättningar.

AKADEMISKA HUS EN BLODSUGANDE VAMPYR

Hur agerar då universiteten i denna kontext?

– Som jag redan påpekat reagerar vi akademiker i första hand på var pengarna finns. Det akademiska arbetet har blivit mer planlöst. Vi har en massa tillfälligt anställda, och allt fler tidsbegränsade tjänster. Vidare ser vi hur de fasta forskningsanslagen krymper, liksom antalet tjänster för nya doktorander.

Utomlands – särskilt i Storbritannien – syns en trend att universitet ökar sitt samarbete och även helt går samman, för att stärka sin ekonomiska situation och öka sin ”kritiska massa”. I Sverige hindras dock en sådan utveckling av den lag som styr universitetens verksamhet, konstaterade Merle Jacob.

Med viss förvåning noterade hon det till synes motsägelsefulla i att många universitet – för att behålla sin intellektuella frihet – gör sina tillgångar till varor på en marknad. De verkligt stora pengarna finns emellertid på helt annat håll, menade hon:

– Det bästa vore om vi kunde äga de byggnader vi nyttjar. Den som sett vilka

hyror vi betalar till Akademiska Hus, förstår att vi skulle bli betydligt rikare om vi gjorde oss av med dessa blodsugande vampyrer.

UTJÄMNING HÄMMAR KVALITET

För de svenska universitetens framtid såg Merle Jacob tre mer eller mindre sannolika huvudscenarier.

Det första kallade hon *Muddling through*, eller ungefär ”krångla sig igenom”.

– Som jag ser det är detta det mest realistiska alternativet, eftersom ingen verkar vara beredd att göra några större förändringar i systemet. Det innebär att vi kommer att ha ett stort antal universitet, de flesta mediokra eller mycket svaga. Vi får ett fåtal excellenta forskningsgrupper, de flesta inom naturvetenskap, teknik och medicin.

Att kvaliteten blir lidande är enligt Merle Jacob en naturlig följd av den svenska inställningen att sträva efter utjämning och ökad kapacitet. Men när det gäller forskning och utbildning kan man inte ha detta som allena rådande princip, menade hon.

– På detta område är det självklart att satsa på att bli bäst. Om du hela tiden håller tillbaka din häst för att alla hästar ska springa på samma sätt kommer ingen av dina hästar någonsin att vinna ett race.

Särskilt stort är problemet för den samhällsvetenskapliga och humanistiska forskningen, menade hon. Dels på grund av att Sverige älskar sina ingenjörer och alltid sätter dem i främsta rummet. Dels för att humanister och samhällsvetare inte publicerar sig internationellt – något som staten hittills har accepterat.

– Om det fortsätter på detta vis kommer humanister och samhällsvetare snart bara att finnas kvar som gymnasielärare, och våra barn att undervisas om Gustav Vasa, ironiserade Merle Jacob.

KUNSKAP PRODUCERAS INTE BARA VID UNIVERSITETEN

Det andra scenariot kallade hon *Reactive adaptation* – en mer marknadsstyrd modell, där ett litet antal stora forskningsuniversitet länkas till specialiserade utbildnings-satsningar; det skapas enligt Merle Jacob en naturlig marknad på forskningsområdet, inte en konstruerad marknad som idag, när staten styr satsningarna.

– Om denna marknad tillåts att utvecklas skulle saker växa fram på platser där staten kanske inte tänkt sig att de skulle uppstå. Man skulle också få en separering av forskningen från grundutbildningarna – helt enkelt för att systemet inte skulle ha råd att behålla båda inom samma system, konstaterade Merle Jacob.

– I detta scenario skulle man också göra sig av med föreställningen att universitetet är de enda forskningsproducerande enheterna i det svenska samhället. Vi skulle bli medvetna om att det finns andra institutioner som också bidrar till den kunskapsskapande processen.

FYRA STARKA FORSKNINGSunIVERSITET

Det tredje scenariot, som Merle Jacob själv förespråkade, skulle innebära en rejäl omstöpning av universitetsstrukturen.

– Universiteten skulle inte lyda under samma regler som andra offentliga institutioner. I stället skulle de få sköta sina affärer själva. Många skulle då upphöra att existera, eftersom långt ifrån alla är mogna att ta den frihet som finns i detta.

En hård inställning, kan det tyckas, men ”ibland måste man låta darwinistiska principer styra”, menade Merle Jacob.

Om denna ”survival of the fittest”-princip infördes i Sverige skulle resultatet bli fyra starka forskningsuniversitet och ett antal specialiserade institutioner, trodde Merle Jacob. Men vilka som skulle bli de fyra överlevarna ville hon låta vara osagt.

– Jag tog inte voodoo-kursen hemma i Karibien, så jag kan inte spekulera i den saken, reserverade sig den Trinidadfödda Lundaprofessorn.

Samhällsfinansieringen skulle, i Merle Jacobs önskemodell, vara resultatrelaterad. Bra forskningsresultat skulle ge större anslag. Dålig forskning: sänkta anslag.

Det krävs en hel del omprövning för att genomföra detta scenario, medgav Merle Jacob. Men hon menade att Sverige nu befinner sig vid en punkt i sin historia där detta är möjligt.

– Jag tror inte att darwinistiska principer på detta område betyder att vi måste lämna välfärdssamhället. Snarare behöver vi nog tuffa till oss en del, om vi ska kunna bevara vår välfärd. Vi måste ju kunna hävda oss i konkurrensen med andra människor som inte har samma ädla mål som vi...

Jakten på den magiska formeln

Per Frankelius, ekonomie doktor, Örebro universitet

SAMVERKAN LEDER TILL bättre forskning, och öronmärkta anslag kan vara en väg till framgång.

Per Frankelius, ek dr vid Örebro universitet, argumenterade entusiastiskt för att forskningen har allt att vinna på ökad samverkan. ”Det finns skarpa hjärnor även utanför universiteten”, påpekade han.

Hur stimulerar man på bästa sätt en ökad samverkan mellan forskning och omvärld? Vilka incitament behöver forskarna för att se värdet av samverkan?

Om politikernas och forskarnas våta drömmar kunde förenas har man funnit den magiska formeln, menade Per Frankelius.

Det vanliga svaret är att samverkan föreskrivs i lagen, och att den kan ge forskningen en bättre finansiering.

Men Per Frankelius ville lägga till ett tredje argument, i rubriken beskrivet som en ”magisk formel”. Det magiska skulle ligga i att man här kan förena två våta drömmar: politikernas önskan om tillväxt och välfärd med forskarnas strävan efter briljant forskning. För att illustrera sin tes bjöd Per Frankelius på en innovativt upplagd resa i tid och rum, med nedslag både i Dickens’ London, Einsteins korridorer och Linnés herbarier.

– Människan har alltid kämpat för att få det bättre, via hårt arbete, goda vanor och innovation. Så var det i 1800-talets London, och så är det i dagens Sverige.

Att hitta problem som pockar på lösningar är inte svårt, konstaterade han. Arbetslöshet, sjukskrivningar, svartarbete, företagsflyttningar – listan är lång. Men tyvärr verkar förslagen till lösningar vara minst lika många:

”Höj skatterna! Eller var det sänk? Privatisera mer! Ta bort tredje sjuklöneveckan! Förenkla reglerna! Organisera om systemet! Mer fri grundforskning! Stimulera fler uppfinningar...”

– När jag hör alla dessa svar tänker jag alltid på skrönan om när Einsteins sekreterare kom springande i korridoren och utbrast: ”Du har ju samma fråga som på förra tentan!” Varpå han svarade: ”Ta det lugnt, jag har ändrat på svaret...”

– Det kanske är dags för Sverige att ompröva en del svar också, konkluderade Per Frankelius.

FILMMAKARE FICK RÄTT MOT DINOSAURIEFORSKARE

Därmed var han framme vid själva formel-formulerandet. Han gjorde det i hypotheses form. Ungefär så här: ”Forskningens kvalitet och originalitet kan stärkas av samverkan mellan högskolans forskare och aktörer i det omgivande samhället.”

Incitament för samverkan ska alltså vara inte enbart den piska som finns i paragrafers föreskrifter, eller den morot som hägrar i externa finansiärers plånböcker. Inte heller det högstämnda talet om hur viktigt detta är för vårt land, för näringslivets utveckling, för kommersialiserbarhet och kunskapspridning – allt det som forskningspropositionen är precis full av.

Nej, det handlar om en inre drivkraft. Om att samverka för att stärka forskningens kvalitet och originalitet.

Men hur ska då detta gå till?

Per Frankelius gick exempel-vägen för att förklara. Först ända tillbaka till mesozoikum, dinosauriernas tid.

– Det var så att BBC skulle göra en film om dinosauriernas liv. Man anlätade ett antal forskare som skulle hålla över sina teorier i skallarna på de stackars filmmakarna, för att dinosauriernas kotvinklar skulle bli de rätta.

– Filmarna satte igång med animeringen i sina datorer, men såg snart att något inte stämde. Huvudena såg inte bra ut när djuren gick, svansen kom i obalans och hela skiten föll omkull.

– Då gick filmfolket fram till forskarna och sa ”ursäkta, men kan det möjligen vara någon liten detalj som är lite fel? Kanske det är något fel i teorin?”

Det visade sig att filmarna hade rätt. Det hela slutade i att en rad ”sanningar” om dinosaurien ifråga måste omprövas. Halsen gick faktiskt inte uppåt, utan neråt, och då måste djuret ha ätit från marken, inte från träden. Massor av vetenskapliga artiklar var plötsligt inte vatten värda.

”PÅ VEMS AXLAR SKA MAN STÅ?”

Och Per Frankelius öste på med fler exempel.

– Heinrich Gossen kom 1854 med en bok där han presenterade lagen om avtagande marginalnytta, det vill säga att lustens storlek minskar i takt med att vi konsumerar en viss sak. Gossen var statstjänsteman.

– Barbara McClintock fick Nobelpriset 1983 för sin teori om hoppande gener. Det sades att hon var ett exempel på ”den ensamme forskaren”. I själva verket samverkade hon med bönder som bar på generationer av erfarenheter.

Per Lindahl, ETOUR och Olle Melander, Sveriges Rese- och Turistråd.

– Det finns massor av insikter som aldrig når forskningen, bara för att forskarna inte är ute på fältet. Jag hörde själv en ordväxling där en forskare pekade på att det är skillnad mellan att sälja tjänster och att sälja produkter – som till exempel en flygmotor. Han fick då veta av en säljare att det inte längre handlas med flygmotorer på det sättet. Flygbolagen prenumererar numera på ”motorfunktionstjänster”.

På svensk botten finns ett utmärkt exempel i Sveriges Lantbruksuniversitetet, fortsatte Per Frankelius. Där har anslagsgivande instanser alltid pekat med hela handen då forskningspengarna delats ut. Först under den långa rationaliseringsperioden efter kriget, då satsningen på SLU var massiv. Sedan i miljödebattens spår, då den behovsmotiverade forskningen verkligen satte sin prägel på verksamheten.

– Finansiärerna var krävande; forskningen skulle vara relevant för miljön, annars blev det inga stålar.

Men resultatet har blivit strålande, förklarade Per Frankelius. SLU:s forskning har uppnått väldigt hög originalitet mätt i citeringsfrekvenser – som ju är något mycket fint i forskarvärlden.

Starka argument för samverkan finns hos Evert Gummesson, professor i företagsekonomi vid Stockholms universitet, menade Per Frankelius.

– Så här skriver han: ”Access till djup empiri kräver samverkan snarare än försök att med förutbestämda enkätfrågor eller ytliga fallstudier fånga insikter om verkligheten.” Alltså: bara genom genuin samverkan får man tillgång till de egentliga empiriska fragmenten. Ska man ha riktig access måste man vara kompis.

– Den som vill se långt ska stå på andras axlar. Frågan är bara på vems, sammanfattade Per Frankelius.

SMÅLTDEGEL I SAMVERKAN

Vad gäller nyttan som drivkraft i forskningen finns det förresten strålande exempel i den svenska historien, tillade Per Frankelius.

– Vi har Alfred Nobel förstås – och i ännu högre grad Linné. Vad var det som drev Linné, om inte den förskräckliga nyttan? Han var ute efter affärsmöjligheter och nya sätt att nyttiggöra växterna för 1700-talets människor, som ofta levde i armod.

Som sin slutsats proklamerade Per Frankelius:

”Samverkan mellan högskolans forskare och det omgivande samhället kan stärka forskningens kvalitet och originalitet.” Han medgav att denna konklusion fortfarande är en tes, som bygger mest på känsla.

– Men det är ju så vi forskare gör. Vi börjar med en hypotes, som vi sedan vill stärka, eller hur?

För att tydliggöra vägvalet målade Per Frankelius upp två alternativa modeller för den nu så omhuldade kommersialiseringen.

– Hela etablissemangen i Sverige verkar fortfarande vara kvar i det gamla in-

formationsparadigmet: ”Håll pengar på den Humboldtska forskaren, låt henne göra precis vad hon vill och när resultaten kommer kan vi kommersialisera dem där borta i företaget X”.

– Nej, jag tror inte på det där. Skapa i stället nya arenor, med ett universitet eller flera, och med partners som inte är universitet.

Med gemensamt inflytande, gemensamma kunskaper, gemensamma idéer, gemensam reflektion och inte minst respekt för varandra, kan lärandet stärkas och mervärden skapas för båda parter, betonade Per Frankelius.

– Det här är ju ingen utopi, det finns massor med jättefina exempel. Men jag pratar inte om verkligheten, jag pratar om vilken *synen* är på forskning hos ganska många i Sverige.

Det har förstås skett en utveckling på olika sätt, förklarade Per Frankelius. Om man förr i tiden forskade *om* fenomen, så forskar man idag mera *med* fenomen. Det är mer aktionsforskning. Forskaren är med i projekt. Idealet är inte heller ”det ensamma geniet”. Idag gäller det att skapa forskningsmiljöer.

– Så långt har både regeringen och Dagens Nyheter kommit i sin syn på forskningen. Men vad man inte fattat är att vi måste ta ett steg till, och sammanföra forskare med tänkande människor utanför högskolorna. Det är där smältdegeln finns.

Åldrandet, högskolorna och framtiden

Gunnar Wetterberg, samhällspolitisk chef, SACO

DEMOGRAFIN KOMMER att vara en huvudfråga för Sveriges utveckling de närmaste decennierna. När tillväxtens ena faktor – arbetsutbudet – pressas nedåt, blir den andra – produktiviteten – desto viktigare. I detta spelar utbildningssystemet en central roll.

Om denna problematik talade Gunnar Wetterberg, samhällspolitisk chef på SACO.

Demografifrågorna har nu fått sin rättmätiga plats i det allmänna medvetandet, konstaterade Gunnar Wetterberg.

Demografifrågornas intåg i det allmänna medvetandet är en process som ägt rum ungefär det senaste decenniet, förklarade Gunnar Wetterberg.

– Första gången jag var med och luktade på detta var när jag svarade för långtidsutredningen på finansdepartementet 1992. Då skrev vi ganska mycket om försörjningskvoter och sådant, men det var väldigt svårt att få någon att lyssna.

Nu har det svängt, konstaterade han – överallt talas det om att man måste beakta de demografiska konsekvenserna. Men fortfarande återstår mycket att göra:

– För ett år sedan fick jag chansen att fördjupa mig i de här frågorna. Jag har snyltat hej vilt på god forskning och lägger fram resultatet i en liten bok som heter ”Arbetet, välfärdens grundval”. Den är ett försök att gå ett steg vidare.

FOLKET GER FADERULLAN I PLANERNA

Om man vill veta hur befolkningen kommer att utvecklas de närmaste 20-30 åren gäller det först att tittat bakåt, förklarade Gunnar Wetterberg och visade upp ett diagram som illustrerade hur svenska folket fött sina barn under hela 1900-talet.

– Här ser ni dels den jämna kurva som man kan kalla planerarens våta dröm, om hur folket ska föda sina ungar i en mjuk och stilla vågrörelse, så att vi aldrig behöver fundera över hur många dagisplatser vi ska ha, vilka skolor vi ska lägga ner eller några andra obehagligheter.

– Den här fick jag från SCB för några år sedan, när jag var på kommunförbundet och vi skulle göra en långtidsbedömning. Men då hade jag en duktig kollega som tog fram den andra delen av bilden. Där ser man att folket ger fullkomligt faderullan i planerarna och föder sina ungar i rena bergochdalbanan i stället. Därför är den här grafen så viktig.

Gunnar Wetterberg infogade här en kort förklaring till hur man egentligen ska se på långtidsbedömningar som dessa. Den säkraste prognosen är ju alltid att alla siffror kommer att visa sig vara fel, konstaterade han sakligt. Så blir det när man staplar det ena antagandet ovanpå det andra. För varje lager skakar bygget allt mer.

– Att man ändå gör prognoser beror på att det är resan som är mödan värd. Genom att fundera igenom osäkerheterna begriper man sin omvärld lite bättre. Efteråt kan man se vad som var ens dummaste antaganden, och den främsta lärdomen av allt detta är att befolkningen är den starkaste kraft vi har, både på ekonomins produktionssida och på dess konsumtionssida.

ARBETSKRAFTEN EN TRÖGHETSFAKTOR

Befolkningens roll på produktionssidan är att utgöra arbetskraft. Och här finns en poäng som kommit bort i globaliseringsdiskussionen, påpekade Gunnar Wetterberg. Medan övriga produktionsfaktorer – kapital, teknologi och råvaror – har

blivit allt rörligare de senaste 30 åren står arbetskraften kvar med sin inbyggda tröghet.

Detta innebär att arbetskraften blir så mycket viktigare vid alla beslut om var olika verksamheter ska förläggas, förklarade Gunnar Wetterberg. Därmed blir triangeln utbildnings-, arbetsmarknads- och forskningspolitik ett av de viktigaste områdena att utveckla framöver, för det är inom dess ramar som det i hög grad bestäms vad den trögaste produktionsfaktorn – arbetskraften – kan och vill.

– Men det är politiken inte riktigt medveten om ännu – det tar alltid tid för nya insikter att sjunka in, när saker och ting förändras, konstaterade Gunnar Wetterberg.

EXPORTEN GER OSS GRÄDDE PÅ MOSET

Att befolkningen är viktigast på konsumtionssidan borde inte vara så svårt att inse, menade Gunnar Wetterberg. Men ändå framställs ofta exporten som den viktigaste faktorn när det gäller att generera sysselsättning och välstånd.

– Exporten är viktig för att ge oss grädden på moset, och för att få in resurser som bidrar till att allt annat snurrar. Men om vi ser till sysselsättningen vid en viss given tidpunkt är det hemmamarknaden som står för det allra mesta. Och hemmamarknaden är alltså vad vi konsumerar för våra inkomster och vad vi betalar med våra skatter.

Varför är då demografin så viktig? Varför spelar det roll ifall kurvan i diagrammet följer planerarens mjuka svängning eller verklighetens bergochdalbana?

Jo, för i olika åldrar har vi olika behov, och olika möjligheter att bidra till samhället runt omkring oss, förklarade Gunnar Wetterberg. För att begripa detta räcker det med att studera vad som hänt i 40-talistgenerationens kölvatten.

– På kurvan över barnafödande ser man hur babyboomen satte igång nio månader efter slaget vid Stalingrad. När tyskarna äntligen stoppades vände stämningarna, och våra föräldrar och farföräldrar fick in i sängkammaren för att fira med det roligaste man kan göra i denna världen. Glädjeyran höll i sig i sex-sju år framöver, och så fick vi denna puckel som sedan påverkat samhället inom en rad olika områden.

– På bostadsområdet fick vi först miljonprogrammet, och när 40-talisterna ledsnat på höghusen svampade enochenhalvplans-villorna ut runt de svenska städerna. Och faktum är att vi antagligen står inför en tredje effekt, för nu närmar de sig terminalfasen och då kommer detta också att avteckna sig på något sätt i boendet.

40-talistgenerationens uttåg från arbetsmarknaden markerar en stor scenförändring för det svenska samhället. Från industrialismens genombrott fram till nu har arbetsutbudet hela tiden kunnat fyllas på, med i genomsnitt en halv procent

om året. Men när Riksbanken finräknade på perioden 2010-2050 fann man att vi tappar 0,4 procent av arbetskraften varje år.

– Detta blir en oerhörd påfrestning på den svenska samhällsstrukturen, konstaterade Gunnar Wetterberg. När vi inte har arbetsutbudet med oss måste produktiviteten bära upp tillväxten i högre grad än tidigare, och det blir viktigt att göra allt vi kan för att öka produktiviteten.

Men det handlar inte om att köra produktionsbanden snabbare och snabbare, betonade Gunnar Wetterberg. För då sliter man ut arbetskraften, och den måste man ju vara rädd om...

Så det gäller att söka sig fram på andra vägar mot ökad produktivitet. Till exempel via utbildning och forskning.

FAMILJEPOLITIKEN EN SUCCÉ

Gunnar Wetterberg fortsatte att uttolka diagrammet över födelsetalen, och pekade då på en annan intressant slutsats: demografin slår inte igenom mekaniskt i syster-sättningen. Trots att barnafödandet var lågt på 30-talet klarade Sverige av att

I publiken: Mittuniversitetets rektor Thomas Lindstein.

behålla tillväxten i arbetskraften när de stora kullarna från seklets början gick i pension, under 60-70-talet.

– Vi undvek demografiska katastrofer på arbetsmarkanden tack vare en medveten politik. När svenskarna inte räckte till på Kockums i min hemstad åkte varvet ner till Sydeuropa för att ragga folk.

– Under samma period har jordbruket rationaliserats, och många därifrån har övergått till uppgifter som åtminstone i statistisk mening är mer produktiva. Kvinnornas förvärvsfrekvens har också ökat. Från 40 procent 1959 till 80 idag. Den fördubblingen är bland det mest enorma som hänt på arbetsmarknaden.

Kvinnornas intåg är också ett tecken på hur politiska reformer kan styra ett skeende, poängterade Gunnar Wetterberg.

– Man avskaffade sambeskattningen och införde en föräldraförsäkring som stimulerar föräldrarna att skaffa utbildning och jobb innan de föder barn, och som dessutom innehåller en snabbhetspremie – den som klämmer fram en ny kotte inom två och ett halvt år får behålla den gamla ersättningsnivån.

– Det har lett till att svenska kvinnor bara är borta från arbetslivet 4-5 år längre än männen, jämfört med 8-10 år i de flesta andra europeiska länder. Samhällsekonomiskt är detta ett oerhört positivt resultat av den svenska familjepolitiken.

KUNSKAPSBALLONGERNA KRÄVER PÅFYLLNAD

Med jordbrukarbefolkningen och kvinnorna inlemmade i den stora arbetskraften, vad finns det då för reserver att ta till framöver? Här pekade Gunnar Wetterberg på tre faktorer att fundera kring:

• *Trösklarna till arbetsmarknaden.* Förr fanns ett flertal alternativa vägar in i arbete, för dem som inte hade formell kompetens. Att återskapa detta skulle vara av stor betydelse både för invandrare och för alla dem som inte klarar av gymnasiet på det sätt som den svenska utbildningspolitiken tänkt sig, menade Gunnar Wetterberg.

• *Ohälsan.* Sänkta sjuktal skulle betyda mycket för att öka tillgången till arbetskraft.

• *Vår tid i arbetslivet.* Här har det talats en hel del om behovet att vi fortsätter arbeta efter 65-årsdagen – men Gunnar Wetterberg ville även peka på möjligheten att utöka så att säga åt andra hållet:

– När man talar om arbetslivets längd som potential glömmer man ofta början, och jag tror att vi nu behöver fundera på hur etableringen i arbetslivet går till. Hur skapar vi förutsättningar för att så många ungdomar som möjligt ska ha lust att gå in i arbetslivet?

– Sedan gäller det också att jobba med påfyllnaden, så att människor både orkar och kan stanna kvar ända till pensionen. Om vi ska ha 45-åriga arbetsliv räcker

det inte att pumpa upp oss som kunskapsballonger i början av livet och skicka ut oss i glidflykt över arbetsmarknaden. Vi behöver påfyllnad under resans gång, och där kommer högskolorna in i bilden.

DOKTORANDER VID GYMNASIERNA

Här passade Gunnar Wetterberg på att slå ett slag för en gammal käpphäst: relationen mellan högskolan och gymnasiet.

– Jag har länge pläderat för att vi borde försöka återskapa den nära relation som fanns mellan dessa två ända fram till för 30-40 år sedan. Det behöver inte alls vara i de gamla lektoratens form. Men det kunde till exempel ske genom att kommunen skapar ett antal doktorandtjänster vid sina gymnasier och betalar doktoranderna för att de finns där ett antal timmar i veckan och lämnar så mycket utrymme att de också kan bedriva sin forskarutbildning.

– Att ge gymnasisterna kontakten med några ”brinnande jävlar” som är ute efter de nya kunskaperna, det är också en viktig del av den tredje uppgiften, avslutade Gunnar Wetterberg.

Industrins engagemang i skolsystemet – hjälp till självhjälp

Kenneth Eriksson, vd, SCA Forest Products AB

ETT SKOGSFÖRETAG MED papperstillverkning – har det något intresse av skolsystemet och den högre utbildningen?

Jo, det har vi verkligen, försäkrade Kenneth Eriksson, vd för SCA Forest Products AB. Det handlar helt enkelt om hjälp till självhjälp, förklarade han. För företagets framtid på en världsmarknad med hård konkurrens är det viktigt att hela skolsystemet fungerar – och det blir allt viktigare, för varje dag som går.

– Vårt behov av kompetens växer så snabbt att utbildningssystemet inte hänger med i utvecklingen, sa SCA:s vd Kenneth Eriksson.

För att förtydliga sig gav Kenneth Eriksson en kort beskrivning av företaget.

– SCA är ett norrländskt företag, men det är också internationellt, med idag 55 000 anställda. Vi har den traditionella skogsindustridelen, basindustrin, och vi har en starkt växande sektor med mjukpapper, personliga hygienprodukter, osv.

Via en snabb redovisning av skogsinnehav och produktionsanläggningar i Sverige och utomlands landade Kenneth Eriksson så småningom vid bilden av en modern pappersmaskin:

– Det här kan se ganska ålderdomligt ut vid en första anblick, men en sådan här pappersmaskin – eller en modern sodapanna – har en datakraft som är flerfaldig en jumbojets.

Utvecklingen inom pappersindustrin går oerhört fort, förklarade Kenneth Eriksson.

– När det gäller tryckpapper har vi på tio år ökat produktiviteten med 60 procent. Vi tillverkar 50 procent mer, med mindre folk än tidigare. Allt detta är möjligt tack vare mer avancerad teknik. Det är likadant på andra områden.

En gång i tiden var det kanske så att den som inte fick något annat jobb alltid kunde börja på fabriken. Men att vara fabriksarbetare idag är något helt annat. Kunskapskraven ökar hela tiden, och därmed uppstår problem för industrin, förklarade Kenneth Eriksson.

– Vårt behov av kompetens växer så snabbt att ingen skola i världen hinner hänga med i den utvecklingen. Därför är det hög tid att vi går in aktivt i utbildningssystemet igen.

För SCA:s del betyder detta till exempel att man samverkar med gymnasieskolan om en så kallad arbetsplatsförlagd utbildning inom industriprogrammet. Eleverna får göra praktik vid företaget, och de som fyllt arton kan även gå in som semestervikarier.

– För tio år sedan räckte det med ett snittbetyg på 1,0 för att komma in på industriprogrammet. Idag är läget ett helt annat.

VÄL ANVÄNDA PENGAR

När det gäller samverkan med högskolan hade Kenneth Eriksson något mycket konkret att peka på: ett helt nytt forskningscentrum, som företaget byggt i anslutning till Mittuniversitetet.

– Vi är med och påverkar på olika sätt. Vi har folk som sitter med i styrgruppen för den fibertekniska utvecklingen, och vi har folk i styrelsen för Mittuniversitetet, så det är ingen tvekan om att vi kan bidra till att göra den akademiska forskningen något mindre akademisk, samtidigt som företaget blir konkurrenskraftigare.

SCA:s satsningar på utbildningens område har naturligtvis kostat en hel del pengar. Men de är väl använda, menade Kenneth Eriksson.

– Vi har åstadkommit en hel del under relativt kort tid. Ett stort antal kompetenta studenter har till exempel gått vidare och doktorerat. Och vi kan erbjuda jobb i en framtidsbransch.

Visst har papperets död förutspåtts många gånger, men hela tiden har förbrukningen ökat, konstaterade Kenneth Eriksson. Och han såg inga tecken på att den trenden skulle brytas, och den svenska pappersindustrin har alla möjligheter att behålla sin position på världsmarknaden. Fast det krävs förstås att energipriserna hålls nere, tillade han.

– Visste ni att Ortvikens pappersbruk förbrukar mer elenergi än ”stor-Malmö” gånger två? Det är därför vi tycker illa om nedläggning av kärnkraften. Vi behöver konkurrenskraftiga elpriser, för att få en utväxling av den unika fiberråvara vi har i Sverige.

Svenskt papper av hög kvalitet lämpar sig bland annat för specialtidningsbranschen. Bara i England tillkom 82 nya titlar i fjol, berättade Kenneth Eriksson. Där finns till och med tidningar för dem som sköter gräsmattor, och för dem som fiskar med en viss sorts flugspö.

– De här tidningarna är inte heller lika priskänsliga som dagstidningsbranschen. Det är sådant som Sverige ska rikta in sig på. Produkter av hög kvalitet, med högt kompetensinnehåll. Därför är det också viktigt för oss med ett engagemang i skolsystemet, för att höja kompetensen och ständigt avancera i värdekedjan.

Jonny Paulsson och Lars Roswall, Sveriges kommuner och landsting

Samarbete med patienten i centrum

NÄRSJUKVÅRDEN SKA BLI mer förebyggande, och ta hand om patienten med hela hans/hennes sjukdomsbild. De mer resurskrävande fallen ska ha tillgång till specialiserad vård, men den basala vården ska finnas nära.

Så ser huvudtanken ut bakom ”Skånsk livskraft”, en modell för vårdens organisering som man började arbeta med i Region Skåne 2001. Det är en ny modell för närsjukvård, där regionen samarbetar med forskare från Ekonomihögskolan vid Lunds universitet, för att ge närsjukvården ett förebyggande och hälsofrämjande

perspektiv. Egentligen handlar det inte i första hand om en organisationsförändring, utan om ett sätt att samarbeta som utgår från patientens behov.

Ulf Meijer från Region Skåne berättade om bakgrunden – om den 50-60-talsmodell med stora sjukhus som inte fungerar längre, eller helt enkelt är för kostsam, och om hur aktörer inom kommuner och landsting nu börjat dra åt samma håll, för patientens bästa. De traditionella diken mellan olika vårdansvariga ska fyllas igen; patienterna är ju inte så lätta att placera in i fack. Vissa har faktiskt flera åkommor samtidigt.

I detta förändringsarbete arbetar man inte med utomstående konsulter, eftersom man anser att deras roll är för begränsad; de blir bara verksamhetsutvecklare och tillför inget stöd till verksamheten. I stället låter man nu organisationens egna resurser och medarbetare spela den centrala rollen, och forskare finns med i processen för att hjälpa till så att resurserna utnyttjas på bästa sätt. ”Aktörsorienterad aktionsforskning” kallas den modell man arbetar med.

MED-PERSPEKTIVET

”Skånsk livskraft” är ett exempel på tillämpning av det så kallade MED-perspektivet, som är centralt inom Sveriges kommuner och landsting – den organisation som blev resultatet av sammanslagningen av Kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Jonny Paulsson, FoU-samordnare vid Sveriges kommuner och landsting berättade om förbundets forskningsstrategi, och om MED-perspektivet, som i korthet innebär att forskare och praktiker ses som jämbördiga samtalspartners där var och en har sin kompetens. Att på detta sätt forska nära verksamheterna har stora fördelar, menar man. När forskarna hela tiden kommer med nya frågor stimuleras nytänkandet, och därmed kreativiteten i organisationen.

Workshop. Om nätverk och pedagogik för lokal och regional utveckling – med inspiration från Reggio Emilia i Italien

---

Gunilla Dahlberg, Lärarhögskolan i Stockholm. Aud Eli Kristoffersen, Nord Trøndelag. Maria Hedberg, Föräldrakooperativet Bikupan i Östersund. Carlo Barsotti, Reggio Emilia Institutet. Birgitta Emriksson, Skapande Pedagogik. Göran Brulin, Arbetslivsinstitutet.

”Ny social rörelse av nätverk”

BETYDELSEN AV DET kompetensutvecklande erfarenhetsutbytet mellan förskolorna på båda sidor av gränsen beskrevs på ett levande sett av Aud Eli Kristoffersen från Nord Trøndelag och Maria Hedberg, förskollärare på Föräldrakooperativet Bikupan i Östersund. Det gränsöverskridande och behovsriktade nätverket har förändrat personalens pedagogiska praktik och ett inspirerande internationellt samarbete har vuxit fram.

Vad är Reggio Emilia? undrade någon i publiken.

Reggio Emilia är en stad med cirka 160 000 invånare i Emilia Romagna-regionen i norra Italien. Staden har blivit känd för den pedagogiska filosofi som växte fram där i spåren av andra världskriget. Regionen är också ett starkt fäste för kooperationen. På senare år har tillströmningen av invandrare från hela världen varit stark, och arbetslösheten är idag så låg som 1,2 procent, berättade Carlo Barsotti.

Utgångspunkt för workshopen var en nyutkommen antologi: *Exemplet Reggio Emilia – pedagogik för demokrati och lokal utveckling*. Där utforskas om det behövs en ny syn på kunskap och lärande för att möta dagens komplexa samhälle och

Carlo Barsotti och Aud Eli Kristoffersen.

Gunilla Dahlberg

höga förändringstakt. I detta sammanhang kan erfarenheterna från Reggio Emilia spela en viktig roll, eftersom man där vet hur barns och ungdomars kreativitet kan stimuleras. Synen på kompetens och gränsöverskridande inom denna pedagogik har influerat företag i regionen, och har utan tvivel främjat en lokal och regional utveckling.

Kärnan i verksamheten utgörs av ca 35 förskolor för barn i åldern tre månader till sex år. Förskolorna startades av kvinnor i kooperativ form, men stötts idag av kommunen. De drivs i nära samarbete med föräldrarna, och med ett stort engagemang även från grannar och övriga medborgare.

I grunden finns idén om att bidra till att skapa ett mer demokratiskt samhälle, men en följd har blivit att man även stimulerat den framgångsrika regionala utvecklingen i norra Italien, hävdade professor Göran Brulin från Arbetslivsinstitutet.

– Reggio Emilias förhållningssätt har något mycket viktigt att förmedla om lärande organisationer och regional utveckling, menade han.

Gunilla Dahlberg, professor vid Lärarhögskolan i Stockholm, såg i Reggio Emilia en ny social rörelse av nätverk, som sprider sig över hela världen och som på lång sikt kan bidra till att skapa strategier för att vidga demokratin i en globaliserad värld.

Göran Brulin poängterade skillnaden i barnsyn gentemot Alva och Gunnar Myrdals ”uppifrån-observerande”. I Reggio Emilia är läroprocessen en nyckel till förändring, något som i sig är meningsskapande. Exempel på detta är att förskolor i Reggio samarbetar med kända designföretag och med universitet över hela världen. Inom den offentliga sektorn i Sverige har vi inte jobbat med förändring på samma sätt.

– Varför har vi inte låtit oss överraskas av processens gång eller vågat starta utan att ens veta var eller när processen slutar? Varför jobbar vi inte mer med sociala innovationer och nya förhållningssätt i Sverige inom den offentliga sektorn? undrade Göran Brulin.

(text Katarina Grut)

Göran Brulin

Carlo Barsotti och i bakgrunden Maria Hedberg.

Maria Lönn, Högskoleverket

”Samverkan är numera ett förhållningssätt”

DET PÅGÅR ETT imponerande arbete vid landets universitet och högskolor. Men inget är så bra att det inte kan bli bättre.

Med den diplomatiska formuleringen sammanfattade Maria Lönn från Högskoleverket sin utvärdering av hur samverkansuppdraget förvaltas.

Syftet med utvärderingen var dels att ta reda på hur högskolor och universitet samverkar med omvärlden, dels att bidra till en utveckling inom området. Slutligen var avsikten även att lyfta fram lärosäten som bedriver ett bra samverkansarbete.

Underlaget samlades in med hjälp av en enkät som skickades ut till 39 lärosäten. De fick två och en halv månad på sig att svara, sedan gjordes kompletterande intervjuer med ledning, lärare och studenter.

Incitamenten till att samarbeta måste förbättras, menade Maria Lönn från Högskoleverket.

– Vi har enbart tagit hänsyn till de resultat vi fått via undersökningen, inte annan kunskap som vi råkar ha, poängterade Maria Lönn. Vi har inte heller frågat omvärlden hur de ser på samverkan.

En av slutsatserna i utredningen är att det inte längre är relevant att tala om ”tredje uppgiften”, alltså att universitet och högskolor vid sidan av forskning och undervisning har som en tredje uppgift att samverka med omvärlden.

– Samverkan är numera snarare ett förhållningssätt som är integrerat i forskningen och undervisningen, sa Maria Lönn.

Om man studerar vad regeringen i olika propositioner sagt om samverkan, så kan man identifiera tre mål, konstaterade Maria Lönn:

Att samverka för att utveckla demokratin, via forskningskommunikation och folkbildning; att samverka för kunskapsutveckling och tillväxt, tillsammans med näringsliv och offentlig sektor; samt att samverka för att få en bättre utbildning – så att man till exempel utbildar för yrken som efterfrågas på arbetsmarknaden.

En av slutsatserna är att målet om att utveckla demokratin nedprioriterats de senaste åren.

– De flesta lärosätena ser inte allmänheten som en prioriterad målgrupp. Flera av dem är tveksamma till om forskningskommunikation och folkbildning är en del av samverkan med omvärlden. Vi anser att det bör läggas större vikt vid demokratiutveckling än vad som sker idag, sa Maria Lönn.

– Det är dags för universitet och högskolor att ta ett större ansvar för att utveckla samverkansarbetet, konstaterade hon. Därför bör en större del av de medel som de får för samverkan från olika myndigheter föras över till de direkta statsanslagen.

Dessutom bör statsmakterna fördela resurserna på ett sådant sätt att incitamenten för samverkan ökar, menar Högskoleverket – så att ett lärosäte tilldelas anslag utifrån hur framgångsrika man är i förhållande till de egna målen.

ENSIDIG UTREDNING, MENADE KRITIKER

I diskussionen efter Maria Lönnns presentation framfördes kritik mot att utredningen bara vänt sig till högskolor och universitet. ”Det är ensidigt att bara hämta in synpunkter från den ena parten. Jag tycker ni ska komplettera med andra parter som ingår i samverkan”, sa Liselotte Rooke från Region Skåne. Hon fick medhåll av Ebba Träskelin från NTG-Lärande Miljöer i Luleå. ”Så länge man inte frågat andra parten har resultatet ringa värde”, menade hon.

Maria Lönn från Högskoleverket medgav att man bara hört den ena parten, men menade att det ändå är värdefullt med en kartläggning av detta slag, eftersom det rör sig om okänd mark. Tanken var att bilden skulle kompletteras med hjälp av reflektörer från näringsliv, offentlig sektor med flera, som skulle ha synpunkter på utvärderingen. Men tyvärr blev uppslutningen kring detta för dålig. Däremot kommer Högskoleverket 2006 att undersöka hur företag och offentlig sektor arbetar för att samverka med högskolan.

Karolina Larfors och Erik Nyberg, Riksrevisionen

Problem hämmar tillväxten

SAMVERKANSUPPGIFTEN ÄR OTYDLIG och uppföljning saknas. Såväl regeringen som universitet och högskolor har brustit på en rad punkter när det gäller samverkan med det omgivande samhället.

Det konstaterade Riksrevisionen i rapporten ”Tillväxt genom samverkan” som presenterades i början av 2005.

Erik Nyberg och Karolina Larfors från Riksrevisionen redogjorde vid ett seminarium för granskningsarbetet och de slutsatser detta lett fram till.

– Vi har gjort djupintervjuer med nio lärosäten – framför allt med rektor, prorektor och samverkansavdelningar. Vi har också haft tillgång till Högskoleverkets omfattande enkätmaterial från deras utvärdering av samverkansarbetet förra året, berättade Erik Nyberg.

I sin granskning har Riksrevisionen fokuserat på det samverkansarbete som har betydelse för tillväxten. En hel del aktiviteter – som samverkan med skolor och andra lärosäten – har alltså inte ingått i granskningen.

Man kan sammanfatta Riksrevisionens slutsatser med att det bedrivs ett värdefullt samverkansarbete vid lärosätena, men att det samtidigt finns en rad problem. Dessa problem hämmar utvecklingen av en tillväxtfrämjande samverkan mellan högskolan och det omgivande samhället. Därför ger man också en rad rekommendationer såväl till regeringen som till universitet och högskolor.

INTEGRERA SAMVERKANSUPPGIFTEN

– För regeringen handlar det till exempel om att definiera uppgiften och målsättningarna bättre, och att förbättra uppföljningen av det samverkansarbete som sker. Man bör också ordna med en mer konkret redovisning till riksdagen av hur samverkansuppgiften utvecklas, och göra något för att uppvärdera erfarenheter av samverkan i det akademiska meritvärderingssystemet, menade Erik Nyberg.

Till universitet och högskolor skickar Riksrevisionen bland annat rekommendationen att förtydliga sitt arbete med samverkansuppgiften, att integrera den bättre i forskarutbildningen och att stärka sitt arbete i de regionala tillväxtprogrammen. Bättre koll på samhällets efterfrågan behövs också:

– Det är sällan som universitet och högskolor följer upp sina studenter för att se

Karolina Larfors och Erik Nyberg redogjorde för slutsatserna i Riksrevisionens rapport "Tillväxt genom samverkan".

hur det går för dem. Man har alltså dålig kunskap om hur utbildningen stämmer med arbetsmarknadens behov, menade Erik Nyberg.

Från publiken kom frågan hur det kom sig att Riksrevisionen var mer kritisk än Högskoleverket, när man använt sig av delvis samma underlag, det vill säga Högskoleverkets enkät.

Erik Nyberg ville dock inte hålla med om att det var så stor skillnad mellan de två rapporterna, "om man läser dem noggrant".

– Vi har bara haft lite olika perspektiv, kompletterade Karolina Larfors, Erik Nybergs kollega från Riksrevisionen.

Lars-Erik Olsson och Anders Melander, KrAft, KK-stiftelsen

Samverkan ger kraft

ÅR 2000 STARTADE ”krAft” – ett program för affärsutveckling med stöd från KK-stiftelsen, där företagsgrupper samverkar intimt med högskolan. Nu är programmet inne i slutfasen, och det finns många lärdomar att dra, konstaterade man vid den session som gick under rubriken ”Homo Pracademicus”.

Denna titel – som också är namnet på en alldeles färsk bok – har inspirerats av den franske sociologen Pierre Bourdieus kända verk Homo Academicus, förklarade workshopens ordförande Lars-Erik Olsson.

– När man slår ihop två renodlade stammar kan det bli som bland växterna: en fruktsam, reproduktiv kombination – eller en vacker hybrid, sa han, syftande på den sammansmältning av praktikers och akademikers kompetenser som ”krAft” vill åstadkomma.

KrAft-konceptets syn på lärnade är som hämtat från skolans värld, menade Lars-Erik Olsson.

Förkortningen ”krAft” står för kompetens, reflektion, affärsutveckling och tillväxt. Det går till så att grupper av företag – med fem till sju företag i varje grupp, minst två representanter från varje företag – möts regelbundet under ett års tid, under ledning av personer från högskolan och en krafthandledare med näringslivserfarenhet. Deltagare och ledningsteam bestämmer tillsammans ett utvecklingstema och vilka mål man vill uppnå. Totalt har 88 kraftgrupper startat. Organisation, ledarskap, systemförsäljning och internationalisering är några av de teman som grupper arbetat med.

– Egentligen lär man sig mer av att diskutera kring ett tema än av att lyssna på en aldrig så kunnig föreläsare, sa Anders Melander, programdirektör i krAft.

Som om det handlade om att dra igång ett krAft-projekt fick deltagarna i workshopen snabbt börja engagera sig, och berätta om någon händelse i deras egna liv då de lärt sig något speciellt – och varför det var en lärorik erfarenhet. Det visade sig att man plockade minnen från de mest skiftande sammanhang, men i regel inte från undervisningssituationer. Och när deltagarna ombads att berätta några tydliga minnen från skoltiden var det inte kunskapsinhämtandet man lyfte fram, utan snarare sådant som hände runt ikring. Läraren som gick ut och grät då klassen var elak, lärarstrejken då eleven själv gick in och undervisade sina kamrater.

Anders Melander, programdirektör i krAft, pekade på den klassiska sanningen att man egentligen lär sig mer av att reflektera och diskutera kring ett tema än av

att lyssna på en aldrig så kunnig föreläsare. Detta tar man fasta på i krAft, och lägger därför merparten av tiden på reflektion. Den externa kunskapsinhämtningen har man snarare som ”eldunderstöd” till diskussionen.

– För många människor är det så att kunskap tillägnar man sig inte genom att någon berättar hur det är, och sen kan man det. Man måste själv reflektera och se vad kunskapen innebär i praktiken.

Denna kunskapssyn har också gjort det lättare att få med sig lärare och forskare från högskolorna, menade Anders Melander. De ska inte hålla sina traditionella trettimmarsföreläsningar och sedan åka vidare. I stället bjuds de in till samtal, där de får föra en dialog med företagen. Därigenom lär de sig lika mycket som de förmedlar – något som man från programhåll menar ska locka den typ av människa som man vill ha: ”Homo Pracademicus”, den sökande människan, som hela tiden vill lära.

Lars-Erik Olsson menade avslutningsvis att krAft-konceptets syn på lärande är som hämtat från skolans värld, där det är föreskrivet med elevstyrning och behovs- och problemorienterad undervisning.

– Att man hittat en tillämpning för skolans läroplan inom företagen är onekligen en poäng, konstaterade han.

Lorentz Andersson och Stig Unge, Samverkansdelegationen

Många måste samarbeta kring livslångt lärande

– Det är positivt att kunna stödja en utveckling där man utnyttjar lokala tillgångar, sa Stig Unge från Samverkansdelegationen.

EN HÄNDELSE SOM såg ut som en tanke var att Samverkansdelegationen, när HSS05 hölls, precis var färdig med sin slutrapport. Den skulle in till regeringen bara ett par veckor senare.

Förslaget om att inrätta ”Delegationen för regional samverkan om högre utbildning”, Samverkansdelegationen, presenterades i regeringens så kallade tillväxtproposition 2001. Bakgrunden var att man ville betona den akademiska utbildningens betydelse för lokal och regional utveckling. I en hårdnande konkurrens blir kompetensfrågorna allt viktigare, inte minst för de små och medelstora företagen, och när världen förändras i snabb takt blir det allt viktigare med ett livslångt lärande. Men detta kan ingen enskild aktör ta ansvar för. Det krävs helt enkelt att många parter samarbetar, menade man.

Samverkansdelegationens uppgift blev därför att stimulera samverkan mellan universitet/högskolor och kommuner, landsting, länsstyrelser och motsvarande organ. Även företag togs med som en viktig part.

När nu delegationens representanter redovisade projektet vid HSS var man påtagligt nöjda med utfallet. 364 ansökningar om stöd till olika projekt har kommit in så ordföranden, landshövding Lorentz Andersson. Delegationen beviljade bidrag i 78 fall, om sammanlagt 132 miljoner kronor. Medfinansiering inräknad har totalt 290 miljoner kronor satsats.

I vartannat beviljat samverkansprojekt var företag representerade. Universitet och högskolor var huvudman i 33 projekt, kommuner i 29. I övriga fall var det främst region- och kommunalförbund som agerade huvudman.

Syftet med att stödja dessa projekt runt om i landet var flerfaldigt. Dels, förstås, att stimulera en samverkansprocess i just dessa fall. Men även att få fram ett antal exempel, för andra att inspireras av.

TILLVÄXTEFFEKTER ÄR EN LÅNGVARIG PROCESS

Stig Unge från Samverkansdelegationens kansli gav ett antal exempel på projekt som fått stöd. Allt ifrån utbildning i entreprenörskap i telekomkrisens Vaggeryd, till naturresursutveckling i Klarälvsdalen. Från biltester i Norrlands inland till bioteknik i Mälardalen.

– Det är positivt att kunna stödja en utveckling där man nyttjar regionala tillgångar, konstaterade Stig Unge, och pekade på biltestverksamheten som ett typexempel. Snö, kyla och mörker blir där inte en black om foten, utan ett trumfkort i den globala konkurrensen.

– Och vem kunde tro att en liten by som Lannavaara i nordligaste Lappland skulle bli centrum för en unik högskoleutbildning. Den lokala kompetensen kring stenslipning har utgjort grunden för ett projekt med Luleå Tekniska Universitet som huvudman.

När det gäller frågan om projektets effekt på tillväxten menade Lorentz Andersson att tidsperspektivet var för kort, utom möjligen för exemplen med biltesterna och projektet i Lannavaara.

– Tillväxteffekter är en långvarig process. Därför är det viktigt att strukturfonderna blir kvar även från 2007.

Samverkansdelegationen har samlat på sig ett antal lärdomar, som man skickat vidare i form av förslag till regeringen. Bland annat betonas vikten av att förtydliga samverkansuppdraget, och utveckla dess koppling till lokalt och regionalt tillväxtarbete. Man föreslår också att universitet och högskolor får i uppdrag att utveckla samverkansformer som passar för små och medelstora företag.

Projekt. GENDMAP – om kvinnors möjligheter att bli företagare och chefer på en könssegregerad arbetsmarknad

---

Ann-Mari Sätre Åhlander, docent och Elisabeth Sundin, professor, Arbetslivsinstitutet i Östersund resp. Norrköping och Kinga Milánkovics, Euconsult Foundation, Ungern.

Lång väg kvar till lika villkor

TACK VARE LAGSTIFTNING och andra åtgärder har jämställdheten mellan män och kvinnor ökat på den svenska arbetsmarknaden. Men detta gäller framför allt inom offentlig sektor. Om man ser till kvinnliga företagare återstår fortfarande mycket att göra innan villkoren utjämnats.

Det var en av slutsatserna vid presentationen av GENDMAP, ett europeiskt forskningsprojekt om kvinnors möjligheter som chefer och företagare. Förutom Sverige deltar Grekland, Irland, Italien och Ungern i projektet.

Den svenska rapporten bygger på intervjuer med 98 kvinnor och män i Östersunds kommun – chefer eller företagare. Det var inte många av dessa som personligen hade upplevt diskriminering på grund av kön, men flera kunde berätta om personer i sin närhet som upplevt detta. Och kvinnliga soloföretagare hade ofta en upplevelse av att vara diskriminerade.

När det gäller arbetstiden visade intervjuerna att män och kvinnor arbetade lika mycket i betalt arbete, men att kvinnorna lade ner betydligt mer tid på obetalt hemarbete – fyra gånger mer än männen. För kvinnor i soloföretag var situationen ännu sämre.

Kinga Milánkovics, Euconsult Foundation, berättade om kvinnornas situation på arbetsmarknaden i Ungern och om den ungerska Gendmap-undersökningen.

Gun From, ordförande för projektpresentationen och Ann-Mari Sätre Åhlander, Arbetslivsinstitutet i Östersund.

Från de andra länderna i projektet brukar det sägas att Sverige kommit långt i sitt jämställdhetsarbete – men Elisabet Sundin från Arbetslivsinstitutet i Norrköping, som specialiserat sig på kvinnofrågor i arbetslivet, menade att mycket återstår innan Sverige kan betecknas som jämställt.

– Många säger att ”när dagens unga blir vuxna, då kommer det att vara mer jämställt”. Men jag blir mer och mer pessimistisk. Vi upplever just nu en backlash när det gäller jämställdheten.

Ann-Mari Sätre Åhlander från Arbetslivsinstitutet i Östersund är forskningsledare för den svenska delen av projektet. Hon lade fram några diskussionsförslag för ökad jämställdhet:

- *Individualiserad föräldraförsäkring* skulle leda till att arbetsgivaren inte längre förväntar sig att kvinnan stannar hemma länge med barn. Kvinnan skulle alltså inte missgynnas i samma grad av potentiella arbetsgivare. ”Men kanske handlar det egentligen om att männens attityder bör förändras”, tillade hon.

- *Kvotering till styrelser* är ett sätt att få in fler kvinnor. ”Men problemet är att ingen kvinna vill bli kvoterad, för då blir hon mer ifrågasatt”, reserverade sig Ann-Mari Sätre Åhlander.

- *Stödstrukturer för soloföretagare* kan få stor betydelse, särskilt för arbetslösa som inte får jobb och därför startar eget av nödtvång.

Elisabet Sundin varnade för att lägga ut den offentliga sektorns uppgifter på privata händer. Inom städbranschen sker till exempel en stark koncentration till några jätteföretag. Detta går ut över framför allt kvinnors småföretagande, och risken är att de som konkurreras ut hänvisas till den svarta arbetsmarknaden. Kommunerna bör därför se upp, och inte lägga ut stora städjobb som gäller till exempel alla skolor i en kommun, menade hon.

Leif Andersson, Mälardalens högskola och Jan Brandberg, Svensk Affärsanalys

Samverkan skapar framtidstro

KRAFTGRUPPEN GREEN PEAKS Ekoturism hade tio deltagare från sex turistföretag i Västmanland med Sala silvergruva som det mesta kända. Mälardalens högskola var initiativtagare och sedan också projektägare till utvecklingsarbetet, där deltagarna i stor utsträckning själva bestämde innehållet i de tolv gemensamma utvecklingsdagar som genomfördes.

– En viktig del i gruppens utvecklingsarbete var att lära mer om de kriterier som gäller för att kunna bedriva ekoturism, och att enas om normer och minimikrav för att klara av att bli godkända som ekoturismföretag, berättade Jan Brandberg, processledare i projektet.

Flera av sammankomsterna kom att handla om hur en upplevelse ska paketeras och vilka produkter som kan generera intäkter. Hur samverkan mellan de sex före-

Kraftgruppen Green Peaks Ekoturism är ett bra exempel på hur samhället kan stötta näringen, menade Leif Andersson.

tagen och andra konkurrerande turistaktörer kan ske var en annan aspekt som lyftes vid träffarna. Gruppen har också identifierat ett antal intressanta målgrupper i Tyskland och Sverige för regionens turismprofil.

– Det har skapats en framtidstro bland de här företagarna. Turismen i Västmanland har stor potential med en unik industriell historia. Nästa steg i utvecklingsarbetet blir att engagera kommunen, turistorganisationerna och ännu fler turistföretag som vill bedriva ekoturism, menade Jan Brandberg.

Leif Andersson vid Mälardalens högskola tycker att projektet varit lyckat.

– Ett bra exempel på hur samhället kan stötta och näringen driva ett regionalt utvecklingsarbete, menade han.

(text Per Lindahl)

Jan Brandberg, processledare, såg en framtidstro växa fram bland företagarna.

Bertil Karlsson, Jämtland/Härjedalens Idrottsförbund och Leon Dahlén, Mittuniversitetet

Avancerat centrum för vintersport

DET BÖRJADE 2001 som ett projekt, efter att man i länets tillväxtarbete identifierat vintersport som ett strategiskt område att satsa på.

Idag är ”Nationellt Vintersportcentrum” etablerat på campus i Östersund, med avancerad testutrustning och höga ambitioner.

Skidhögskolan har en lång tradition i Östersund. Där kan längd- och utförsåkare kombinera idrott med högskolestudier. Vintersportcentrum bygger vidare på detta, genom att utveckla fler stödfunktioner för elitidrottarna och stärka talangutvecklingen.

Del ett i projektet genomfördes 2001-2003 och omfattade 12 miljoner kronor. Pengarna kom från både offentliga och privata aktörer, och från EU:s strukturfonder.

– Vi insåg från början att om detta skulle lyckas måste forskningen hålla hög klass, berättade Bertil Karlsson från Jämtland-Härjedalens Idrottsförbund, som står i ledningen för projektet Nationellt Vintersportcentrum. Vi sökte därför en bra ledarperson och lyckades få hit världsauktoriteten Bengt Saltin på en 25-procents tjänst.

INTERNATIONELL MÅLSÄTTNING

På kort tid har man skapat både ett omfattande internationellt kontaktnät och ett välutrustat labb, som godkänts av Svenska Olympiska Kommittén för tester på landslag. I det vetenskapliga rådet ingår både Mittuniversitetet och SOK. Således ett mycket konkret exempel på samverkan mellan högskola och samhälle.

Just nu är Vintersportcentrum inne i projektfas två, som omfattar 7,5 miljoner kronor. Huvudinriktningen är att stärka forskningen och samverkan mellan Mittuniversitetet och övriga aktörer. Målsättningen är att bli inte bara Sveriges utvecklingscentrum för vinteridrott, utan även ett etablerat internationellt vintersportcentrum.

Förutom svenska elitidrottare och talanger riktar man sig också till tränare, ledare och forskare, och till utländska elitidrottare. I förlängningen finns även

Bertil Karlsson är stolt över rullbandet, där avancerade tester kan utföras.

tankar på att sälja den idrottsmedicinska mottagningens tjänster till ”vanliga motionärer”, som vill veta mer om sin fysiska status.

– Just nu håller vi på att rekrytera två fysiologer. Att utveckla forskningen och etablera verksamheten i en akademisk miljö är en nödvändighet inför framtiden, menade Bertil Karlsson.

RIKTIGT BREDBAND

Ett exempel på hur forskningen utvecklas är det breda rullband som nyligen monterades i lokalerna, efter att på något mirakulöst sätt ha krånglats in genom ett fönster. Här kan man tala om verkligt bredband – även skejtande skidåkare i full aktion får utan vidare plats. Bandet kan lutas ända upp till 15 graders motbacke, och köras med en hastighet upp till 36 km/h. Via blodprover som tas under pågående hårdkörning får man svar på många frågor om kroppens status. Via videokameror och monitorer kan tränare och åkare justera rörelseschemat under pågående åkning, för att vinna i effektivitet.

– Även cyklister kan testa sig här, berättade universitetslektor Leon Dahlé. Men det gäller att sätta fast sig ordentligt i säkerhetsbelarna.

**Projekt. Samverkan Högskola-SMF
– eller den entreprenöriella högskolan**

Lars-Eric Larsson, Uppsala Universitets Näringslivskontakt AB och Magnus Hellgren, Centrum för informationslogistik. Projektägare: Nutek.

Lars-Eric Larsson från Uppsala Universitets Näringslivskontakt AB.

Teoretiker och praktiker i konkreta projekt

– **DET GÅR ATT** skapa bra vetenskap i samverkan med industrin. Det intygade Lars-Eric Larsson från Uppsala Universitets Näringslivskontakt AB, ett organ som hjälper till att kommersialisera forskningsresultat.

Uppsala Universitets Näringslivskontakt är ett dotterbolag till universitetets holdingbolag, och jobbar bland annat genom Ångströmakademien, där företag samarbetar med forskargrupper från tre universitet/högskolor och två forskningsinstitut. Ett av syftena med samarbetet är att snabbare få ut nya innovationer på marknaden.

Genom att föra samman teoretiker och praktiker i konkreta projekt försäkras man sig om att det finns både kundnytta och genomförbarhet i idéerna, och genom att ta itu med problem som är gemensamma för flera företag kan man kraftsamla kring forskningen.

Det finns en lång tradition av kommersialisering av forskningsresultat i Uppsala, betonade Lars-Eric Larsson.

– Redan 1739 var till exempel Anders Berch professor i ”ekonomi och kommers”. Han verkade aktivt för att det svenska språket skulle användas vid föreläsningar, i stället för latin. Sedan har vi ju namn som The Svedberg och Arne Tiselius med koppling till bioteknikfrågor,

– Vi vill duka ett skyltfönster mot industrin med det bästa universitetet har, och sudda ut gränserna mellan nyfikenhetsdriven och behovsmotiverad forskning, förklarade Lars-Eric Larsson.

Arbetet går till så, att man kopplar ihop flera forskargrupper med flera företag så att det blir ett slags konsortier. Man kan ringa in områden med ett antal forskare, och fråga företaget vad de vill ha gjort i det området.

– Och det ska vara rejäla vetenskapliga utmaningar, annars är inte forskarna intresserade. Men det går att skapa bra vetenskap på detta sätt. En fördel för industrin är att man slipper skaffa egna forskare.

INFORMATIONSFLODET ETT HOT MOT EFFEKTIVISERINGEN

I takt med att mängden information ökar, växer också problemet med att nå fram med rätt information till rätt person vid rätt tidpunkt.

Det är för att råda bot på detta som Centrum för informationslogistik skapats. Med tre högskolor i ryggen – Halmstad och Jönköping, samt Växjö universitet; med kommuner, län och landsting samt det regionala näringslivet – arbetar man för att stärka sina ställningar. För den offentliga sektorn handlar det om det att effektivisera serviceprocesserna i en allt mer krävande kostnadsmiljö. För företagen gäller det att vässa sina affärsprocesser i en allt hårdare konkurrensmiljö.

Här ingår alltså ett väsentligt mått av samverkan mellan högskola och samhälle, något som många företag i denna region tidigare inte ägnat sig så mycket åt, förklarade Magnus Hellgren, vd för Centrum för informationslogistik.

– Industrin i vår region har grundinställningen att de ”kan själva”. Men de flesta är så små att de har mycket att vinna på samverkan.

Magnus Hellgren presenterade ett exempel på vad informationslogistik kan handla om i praktiken:

– Numera säljer maskintillverkande företag *funktionen* av en maskin. Då krävs en information som fungerar, och som omfattar även fortlöpande service och underhåll.

De växande informationsvolymerna är redan idag en av de största flaskhalsarna i samhället och ett hot mot ökad effektivisering. Därför är det en framtidsatsning att utbilda sig till informationslogistiker, menade Magnus Hellgren – vilket man också kan göra vid Centrum för informationslogistik.

Författare: Thomas Tydén, professor, Dalarnas forskningsråd

”Dags att förfina instrumenten”

NÄR EN PROFESSORSTJÄNST tillsätts ska den sökandes förmåga till samverkan med det omgivande samhället vägas in i bedömningen – tillsammans med vetenskaplig, administrativ och pedagogisk skicklighet. Det står inskrivet i det regelsystem som styr tjänstetillsättningar vid universitet och högskolor.

Men hur värderas de olika kriterierna i förhållande till varandra? Det har professor Thomas Tydén vid Dalarnas forskningsråd studerat. Hans slutsats var att samverkansförmågan ges låg prioritet.

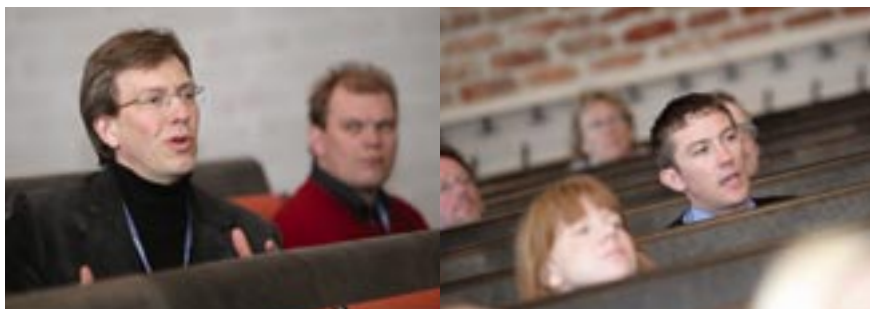
– Jag kan konstatera att vetenskaplig och administrativ skicklighet värderas väldigt högt. Den pedagogiska förmågan bedöms lite, men på ett ganska taffligt sätt. Samverkansförmågan bedöms inte alls.

Universiteten bryter alltså mot lagen, konstaterade Thomas Tydén, och tillade ett överraskande: ”Tack och lov!”

Varför då denna lovsång till akademiskt lagtrots?

Jo, behovet av samverkansförmåga och pedagogisk skicklighet hos en professor varierar, beroende på vilken tjänst han har. Därför borde det specificeras vid tillsättningarna, utifrån behovet på just den tjänsten, menade Thomas Tydén.

– En del professorer har mycket undervisning, andra ingen alls. Det betyder att kraven vid tillsättningar måste variera. Det är orimligt att ha generella krav, som i dagens regler. Och tack och lov att man inte följer dem.

Hur ska samverkansförmåga värderas jämfört med pedagogisk skicklighet och vetenskaplig kompetens? Thomas Tydéns paper väckte debatt.

Thomas Tydén, Dalarnas forskningsråd, Pia Sandvik-Wiklund, Mittuniversitetet och Göran Bru-
lin, Arbetslivsinstitutet.

Nästa steg är att finna kriterier för hur pedagogik och samverkan ska bedömas.

– Men det är jättesvårt att bedöma om en person är duktig pedagog. Och hur man ska bedöma samverkansförmåga har vi inte en susning om.

Det pågår ändå en utveckling, menade Thomas Tydén. Att pedagogisk förmåga ska värderas har en allmän acceptans idag. Så var det inte för tio år sedan.

– Nu gäller det att förfina instrumenten för bedömningen och fundera på vad samverkan innebär för varje specifik tjänst. Det är det som är min poäng.

SAMVERKANSAVDELNING KAN VARA EN TILLGÅNG

Prorektor Pia Sandvik Wiklund hade fäst sig vid Thomas Tydéns beskrivning av hur samverkan organiseras vid universitet och högskolor. Många lägger denna funktion i en särskild organisation.

– Man har alltså inte en organisatorisk struktur där samverkan ges en central roll. I stället läggs den liksom på sidan om, där andra får ägna sig åt samverkan, medan lärare och forskare sysslar med undervisning och forskning.

– Detta skulle kunna ses som ett uttryck för hur man prioriterar samverkans-tanken. Men jag tror att många universitet och högskolor har samverkansavdelningar som dörröppnare in i högskolan, och det är otroligt viktigt.

– Jag håller med om det, sa Thomas Tydén. Samverkan ska ligga på institu-tionsnivå, men i vissa lägen kan en samverkansorganisation behövas för att knyta kontakterna med omvärlden.

Författare: Heléne Lundberg, doktorand, Mittuniversitetet

”Nyansera bilden av nätverk”

VAD SKILJER FRAMGÅNG från misslyckande i ett samverkansprojekt? Vad är det för skillnad mellan den samverkan som växer fram organiskt och den som man försöker administrera fram? Och hur mäter man samverkan?

Det var frågor som diskuterades utifrån det paper Heléne Lundberg, doktorand i företagsekonomi på Mittuniversitetet i Sundsvall, skrivit.

Professor Göran Brulin tolkade hennes huvudbudskap som att hon ville komma bort från ”lättköpt nätverksretorik” – den schablonmässiga uppfattningen att det alltid är bättre med fler kontakter. Men så ville inte Heléne Lundberg själv beskriva sin avsikt.

– Man kan säga att jag vill nyansera bilden av nätverk, förklarade hon. Det finns en stark tendens att se dem i svart eller vitt. Men vi måste kunna bedöma vad vi egentligen kan mäta och vad man kan ha för typ av mål.

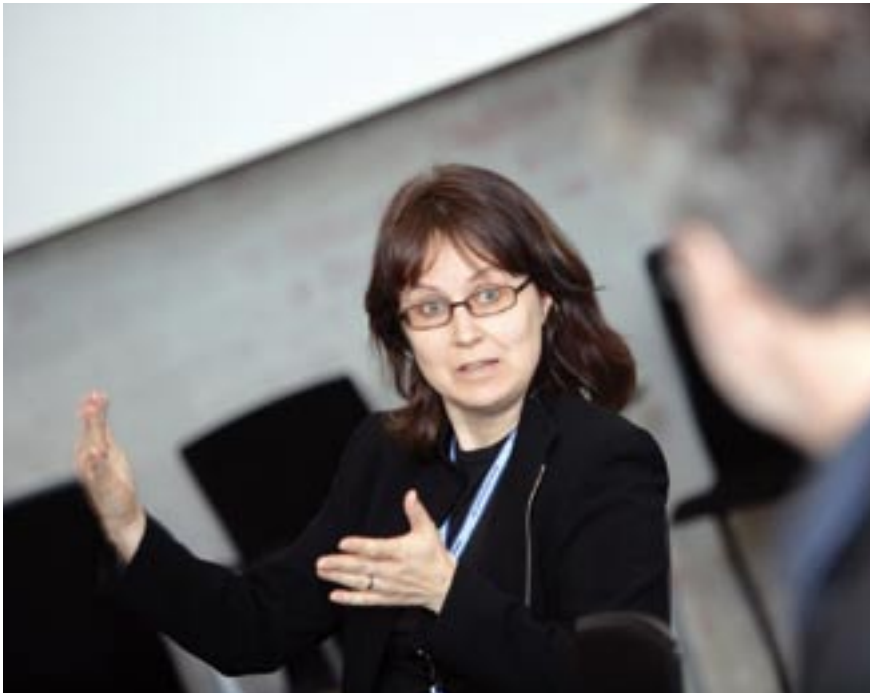
Det är inte alltid som frukterna av ett nätverksprojekt visar sig under projekt-tiden, poängterade Heléne Lundberg. Relationer kan ha skapats som leder till nya samarbeten längre fram.

– I affärsnätverken är de personliga kontakterna viktiga. Det är ofta så det börjar, man lär känna varandra och ju mer man vet om motparten desto lättare blir det att hitta samarbetsmöjligheter.

När man tillfrågar deltagare i strategiska nätverk vad de tycker om nätverket, får man i princip en normalfördelningskurva, menade Heléne Lundberg. Några företag är jättenöjda, medan majoriteten kanske säger att de har svårt att värdera det hela, och några säger att de bara var med för bidragens skull.

– Den totala utvärderingen ger jag mig inte in på. Jag bara manar till försiktighet i omdömena.

– Det finns en stark tendens att se nätverken i svart eller vitt. Jag vill nyansera bilden, förklarade Heléne Lundberg.

Göran Brulin avslutade med ett exempel, för att illustrera att begreppet nätverk kan ha radikalt olika innebörder, även sådana som inte Heléne Lundberg tagit upp sin studie. I ett småländskt samhälle finns två bröder som har företag i samma bransch, bara ett stenkast från varandra i samma samhälle. De har kommit ihop sig och pratar inte med varandra, men konkurrerar stenhårt.

– Egentligen är ju detta också en väldigt stark länkning, men hur mäter man den? frågade Göran Brulin retoriskt.

Författare: Jan Karlsson, Pedagogiska institutionen, Lunds universitet

Jan Karlsson

Åke Uhlin

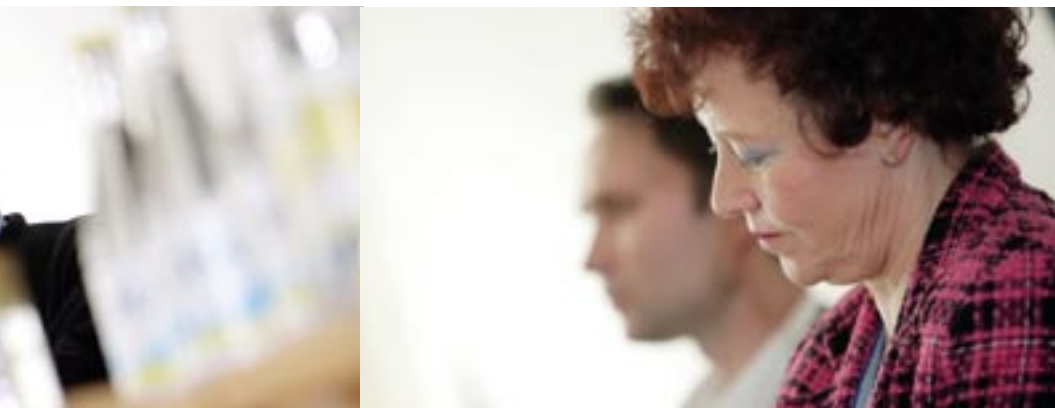
Hur undviks den ”akademiska skräcken”?

JAN KARLSSONS STUDIE genomfördes i en av KK-stiftelsens KrAftgrupper där nio företagare från fyra små och medelstora företag i Skåne vid ett antal tillfällen mötte forskare knutna till Lunds universitet. Innehållet och de frågor som skulle skapa kompetensutveckling vid träffarna utgick från företagarnas behov. Jan Karlsson deltog vid tre träffar i gruppen och genomförde dessutom djupintervjuer med fem av deltagarna i gruppen. Han konstaterar ett lyckat resultat med flera positiva läroprocesser hos deltagarna.

Studien sökte svar på tre frågor; Vilken inverkan har utbytet med forskarna på företagarnas lärande? Hur påverkar deltagarna varandra i lärandet? Upplever deltagarna att deras lärande leder till utveckling i företaget?

Efter en kort reflektion från universitetslektor Åke Uhlin, Karlskrona, kom en stor del av diskussionen att handla om de hinder som Jan Karlsson också identifierat i KrAft-gruppens samverkansarbete.

– Det var tydligt hur de traditionella rollerna framträdde i gruppen; företagarna hamnade ofta i elevrollen och forskarna i en lärarroll. En förklaring till detta var att företagens representanter hade svårt att identifiera och problematisera sina kunskapsbehov mer i detalj. Ett annat hinder som begränsade lärandeprocessen

Marie-Louise von Bergmann-Winbergh, Mittuniversitetet.

var att forskarna överraskades av chefernas professionella erfarenheter och kunskapsnivå, menade Jan.

Den fortsatta diskussionen handlade om behovet av en fungerande lärande process mellan parterna, hur mötet kan ske för att båda grupperna ska känna sig hemmastadda och hur den "akademiska skrällen" kan undvikas.

– En frågeställning som växt fram under min studie är hur rutiner ska formos som kan underlätta när en forskare ska "landsättas" inför ett möten med företagare så att båda parter kan bli aktiva i processen och att företagarnas kompetenser kan komma fram på ett bättre sätt, berättade Jan Karlsson.

Åke Uhlin vill också lyfta frågan om vad Jan Karlsson egen medverkan med bland annat djupintervjuer betytt för den lärande processen i gruppen.

– Jag upplevde att det blev ett lärande för både mig och deltagarna och jag insåg också att jag måste bli mänskligare vid den här formen av möten, menade Jan Karlsson.

Åke Uhlin avslutade med reflektionen: "Ömsesidig respekt för båda parter höga kompetens är viktiga i dessa sammanhang och de akademiska företrädaernas insatser borde också blir föremål för utvärdering."

(text Per Lindahl)

Paper. Kollektivt lärande i samverkan.

Författare: Mats Holmquist, Högskolan Halmstad, Susanne Andersson, Margareta Ivarsson och Heléne Levy

Paper. Samverkan mellan universitet, näringsliv och samhälle.

Författare: Håkan Ylinenpää, Luleå Tekniska universitet och Margareta Strömbäck, Högskoleförbundet Östra Norrbotten

Olikheter stimulerar lärande

MED TVÅ EXEMPEL från olika landsändar – Halland i söder och Norrbotten i norr – diskuterades lärandeprocesser i sammanhang där forskare samverkar med det omgivande samhället.

Om Hallands-projektet berättade bland andra Mats Holmquist från Högskolan i Halmstad. Frågan var hur lärandet går till i en grupp där många olika parter samverkar. Det har studerats i anslutning till ett projekt kallat Lust H – Livskvalitet genom utveckling, samverkan och tillväxt i Halland – som syftar till att förbättra hälsan och skapa hållbar tillväxt i Halland.

Högskolan i Halmstad har en interaktiv utvärderingsroll i projektet, och i det paper som diskuterades vid HSS05 beskrivs detta arbete; hur samverkan i grup-

pen fungerade i praktiken, vilka effekter det haft för projektets utveckling och hur lärprocesserna ser ut.

Lust H vänder sig till alla som arbetar med hälsa i arbete och fritid i Halland och bygger på tanken att nya idéer och metoder växer fram bättre om olika aktörer samverkar, än om de sitter och funderar var och en på sin kammare.

Forskarna och praktikerna fann att största potentialen för ett kollektivt lärande finns i en grupp med viktiga olikheter mellan medlemmarna, exempelvis olika roller, kompetens och personlighet. Särskilt stor är potentialen då problemet har hög komplexitet och underlaget är osäkert. Olikheter och dynamik är alltså en viktig grund för en god samverkan och kreativt lärande. Målet ska inte vara att tycka lika i alla frågor – snarare då att fånga de olika uppfattningarna och bygga något nytt.

Ramen är också viktig. De former i vilka samverkan sker avgör i hög grad om processen ska bli konstruktiv eller destruktiv. Och det måste finnas tillit inom gruppen, ett öppet klimat där det är ok att säga vad man tycker.

Närmast ska man inom projektet studera olikheters betydelse, som när representanter för offentlig sektor möter representanter för privat näringsliv. Är olikheterna då en tillgång eller ett hinder för kollektivt lärande i samverkan?

SAMVERKAN MELLAN UNIVERSITET, NÄRINGS LIV OCH SAMHÄLLE

Pendangen i norr – Forskarstation Östra Norrbotten – är ett resultat av samverkan mellan Luleå tekniska universitet, Sveriges Lantbruksuniversitet och de fyra kommunerna Kalix, Överkalix, Haparanda och Övertorneå, som bildat ett kommunalt högskoleförbund.

Ambitionen är att etablera en forskningsmiljö i en region som tidigare saknat sådan verksamhet, och att få igång en ömsesidig lärprocess. Sex doktorander är knutna till forskarstationen, men har samtidigt även en hemvist i universitetets forskarmiljö – något som ”motverkar risken för vetenskaplig förflackning”, som man skriver i en arbetsrapport.

– Det är viktigt med flera forskare i en sådan här grupp, förklarade Håkan Ylinenpää från Luleå tekniska universitet. Det behövs en kritisk massa för att uppnå en bra effekt.

De forskarstuderande har ”samverkanstjänstgöring” – till skillnad från ”vanliga” doktoranders institutionstjänstgöring. Detta innebär att de på olika sätt ska bidra till regionen; de möter olika aktörer, alltifrån skolelever till företagare, och stimulerar på så sätt en ömsesidig lärandeprocess.

Det finns i detta något av att både äta kakan och ha den kvar, menade Håkan Ylinenpää. Doktoranderna har en förankring bland praktiker, men tillhör samtidigt det globala vetenskapssamhället och utsätts för samma strikt vetenskapliga bedömningar som kolleger vid institutionerna.

Författare: Ewa Gunnarsson, Hanna Westberg och Susanne Andersson, Arbetslivsinstitutet.

Utmanande möte i teknikkultur

ATT DRIVA ETT förändringsprojekt med fokus på kön – och att göra det utifrån en samhällsvetenskaplig-humanistisk forskningstradition – i en teknisk-naturvetenskaplig miljö, det är en utmaning.

Det konstaterade Marianne Nilsson från Företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet, då hon inledde sessionen om ett projekt som forskare från Arbetslivsinstitutet arbetar med inom Vinnova – en statlig myndighet som ska främja utvecklingen av innovationssystem inom områden som teknik, transport och arbetsliv.

Det var 2002 som en jämställdhetshandläggare vid Vinnova kontaktade Arbetslivsinstitutet och bad om hjälp med att skissa ett jämställdhets- och förändringsprojekt.

Syftet skulle vara dels att stärka jämställdheten inom organisationen, dels att förbättra den genusvetenskapliga kompetensen hos myndighetens handläggare, vid formulering av programområden och bedömningar av ansökningar.

INTEGRERAT JÄMSTÄLLDHETSPERSPEKTIV

Målet om ökad jämställdhet ska nås genom att man integrerar ett jämställdhetsperspektiv i hela verksamheten, på alla nivåer.

Projektets könsteoretiska och interaktiva forskningsperspektiv har sina rötter i de samhällsvetenskapliga och humanistiska forskningstraditionerna. Inom Vinnova, däremot, råder en teknisk-naturvetenskaplig kultur, som dessutom är klart maskulint präglad.

Forskarna har i sin artikel angett att man mött en del ”kritiskt ifrågasättande motstånd”. Forskaren Hanna Westberg berättade att man, vid föreläsningar för hela Vinnovas personal, fått sin kompetens som forskare ifrågasatt.

– Vi fick frågor som ”Har ni någon referensgrupp? Vad gör ni egentligen? Hur ska ni mäta? Detta är inte riktig vetenskap och kunskap!” Vi tror att detta aldrig hade kommit upp om forskargruppen hade bestått av män.

– Det uppstår alltid ett sådant här positioneringsspel när forskarna är i kvinnlig majoritet, kommenterade den andra närvarande forskaren, Ewa Gunnarsson. Motståndet tar sig uttryck i att organisationen ifrågasätter forskarnas tillvägagångssätt. Men det gäller för oss att använda detta till något positivt.

Forskarna Ewa Gunnarsson och Hanna Westberg, Arbetslivsinstitutet, presenterade projektet.

Författare: Agneta Hansson och Gunilla Furst Hörte

Förändring på sikt kräver samverkan

EN VIKTIG FÖRUTSÄTTNING för att ett förändringsarbete ska få effekter på sikt tycks vara att det finns en projektmiljö där forskare och praktiker samverkar.

Det menade Agneta Hansson och Gunilla Furst Hörte, författare till det paper som presenterades vid denna session.

Deras utgångspunkt var en fråga från Vinnova om vad som blivit resultatet av 80- och 90-talens jämställdhetsprojekt. För att söka svaret gick man till Centrum för Arbetslivsutveckling, CAU, som fanns vid Högskolan i Halmstad 1988-2000. Där valde man ut fyra projekt om kvinnligt företagande, till sin studie.

De två författarna noterade att projekten haft effekter utöver dem som beskrivits i utvärderingarna – effekter på längre sikt, men ändå i linje med projektens syften. I interaktionen mellan forskare och praktiker har frågor och motfrågor bollats fram och tillbaka, och lett till en ömsesidig utveckling med alltmer ökad medvetenhet.

Nya frågeställningar utvecklas alltså, vilket leder till nya projekt och lärprocesser. Men för att ta till vara de lärdomar som uppstår är det viktigt att det finns en utvecklingsorganisation, betonade Agneta Hansson.

– Det är även viktigt med basresurser, så att man inte behöver vara beroende av externa medel och kortare projekt, poängterade hon.

Över huvud taget är korta projekt ett gissel, menade hon – något som många instämde i.

– Nu går utvecklingen mot långa projektperioder, sa Thomas Tydén från Dalarnas Forskningsråd. Vinnova siktar på tioåriga projektperioder. Korta projekt på något eller några år tenderar att dö som en stormvind i öknen.

Nya frågeställningar utvecklas under projektets gång, konstaterade Agneta Hansson.

Men skapades det då några nya företag av de här projekten vid CAU? undrade Thomas Tydén.

– Hur många kvinnliga företagare de resulterat i vet jag inte, replikerade Agneta Hansson. Men tidigare låg Hallands län långt efter andra län när det gäller kvinnligt företagande. Så är det inte längre.

Högskola/universitet = regional utveckling, sanning eller konsekvens?

Avslutningsdebatt

VILKEN ROLL SPELAR egentligen ett universitet eller en högskola för den regionala utvecklingen? Det var huvudfrågan i den avslutande debatten, där det i panelen fanns företrädare för både högskola, näringsliv och offentlig sektor.

Bengt Gerger från det jämtländska industrinätverket Z-group angav tonen, genom att referera tidningen Ny Teknik, som hade undersökt var nya tekniska företag skapas. Det visade sig då att 82 av 100 företag fanns i Stockholm, Göteborg, Uppsala eller Lund, men bara ett enda i någon icke högskole- eller universitetsort.

Lars-Axel Nordell, utvecklingssekreterare med ansvar för regionutveckling och regional demokrati i Örebro läns landsting, höll med om att det finns ett samband mellan högskola och regional utveckling.

– Men det går inte bara att sätta likhetstecken. Det måste också finnas en infrastruktur för att det ska bli en sanning. Förr etablerades företag där det fanns vattendrag, idag lever vi i ett kunskapssamhälle och då etableras de vid kunskapskällorna. Det är inte så konstigt. Men det krävs också att kommuner och landsting gör sin hemläxa, och till exempel tar fram en egen forskningsstrategi.

Bengt Gerger, Z-group, Lars-Axel Nordell, Örebro läns landsting, Urban Fryklind, Unilink, Ann-Mari Sätre Åhlander, Arbetslivsinstitutet och Hans Westlund, ITPS.

Bengt Gerger från det jämtländska industrinätverket Z-group angav tonen.

Urban Fryklind är ordförande i Unilink, ett nätverk som arbetar för ökad samverkan mellan företag och universitet/högskolor, och även chef för Enheten för omvärldskontakter vid högskolan i Halmstad. För en som jobbat med samverkansuppgiften i 10-15 år var svaret på frågan ”sanning eller konsekvens” självklart, menade han.

– Vi jobbar ju med detta varje dag. Men det kan bli ännu mera sanning. Till exempel är det väldigt krångligt att organisera och finansiera samverkan. Det är så många led mellan oss och politikerna.

– Vi har gjort ett överslag på hur mycket pengar som passerade högskolan, för vad som skulle kunna kallas kompetensutveckling, alltså uppdragsutbildning, innovationer osv. Bara för de nitton högskolor som är med i vår förening rör det sig om 200-300 miljoner per år. För hela högskolesverige blir det mycket större belopp. Säkert kan man effektivisera användningen av de medlen.

REGIONEN BEHÖVER MOTTAGNINGSKAPACITET

Moderatorn Göran Brulin bollade frågan vidare till nästa person i panelen – Ann-Mari Sätre Åhlander från Arbetslivsinstitutet, som såg en skillnad mellan olika discipliner när det gäller det eventuella inflytandet på den regionala utvecklingen. Eller åtminstone en skillnad i förväntningarna.

– Det verkar vara lättare att se kopplingen när det gäller tekniska universitet, kanske för att man vill se snabba resultat som går att mäta. Men om man ser mer långsiktigt på det hela måste man jobba på att även samhällsvetare ska kunna bidra till utvecklingen. För att nå dit gäller det att skapa gemensamma projekt, annars blir det mest retorik av det hela.

Men det finns också krafter som verkar i motsatt riktning, påpekade Ann-Mari Sätre Åhländer. Som när Höskoleverket meddelade vad Mitthögskolan behövde göra för att bli universitet:

– Då var det ju allt annat än samverkan som betonades, menade Ann-Mari Sätre Åhländer. I förlängningen av detta finns det även en risk att universitetet bidrar till en dränering av kompetens från regionen, tillade hon.

– Tanken med högskolorna var ju att de skulle ligga närmare regionens utveckling och att det skulle uppstå ett samarbetsklimat med regionen. Men om man motverkar den kulturen kan det nästan bli tvärtom – att de som utbildas måste flytta för att det inte finns något upptagningsområde runt omkring.

Hans Westlund, forskare vid Institutet för tillväxtpolitiska studier, ITPS, i Östersund, pekade på betydelsen av regionens ”mottagningskapacitet” vad gäller dem som utbildas vid högskolan.

– Vi har under två dagar hört många exempel på samverkan mellan forskare och företag. Men för att det här ska kunna få genomslag på hela regionala nivån krävs det att där finns näringar som är expansiva. Annars blir det i praktiken så att högskolan utbildar folk till andra arbetsmarknader.

Göran Brulin fortsatte med en annan fråga till Hans Westlund:

– För en tid sedan la du fram en rapport om effekterna i de orter som fått högskola eller universitet. Det framstod som om den främsta effekten var att man fick betydligt trevligare kaféer och restauranter. Är det den enda form av regional utveckling som man kan vänta sig? undrade han med viss ironi.

– Den faktor du nämner ska inte underskattas, menade Hans Westlund. Universitetet kan bidra till att göra trista orter attraktiva för ungdomar, så att de flyttar dit och sedan stannar kvar. Se på utvecklingen i Umeå, som för 40 år sen var en liten perifer residensstad. Problemet är bara hur man ska kunna upprepa tricket i andra orter.

”NU RULLAR DET PÅ RIKTIGT BRA”

Men vad ska man då göra för att högskolor och universitet verkligen ska bli de drivkrafter i den regionala utvecklingen som många hoppas på, men som även ifrågasatts från flera håll – till exempel SACO och Riksrevisionen, undrade Göran Brulin.

Hans Westlunds svar var inte ”fler kaféer”, men väl att regionernas aktörer försöker hitta gemensamma nämnare, bygga organisationer och nätverk.

Problemet är hur man ska kunna upprepa Umeå-tricket på andra orter, konstaterade Hans Westlund.

– Det handlar om att skapa ett nytt socialt kapital, med tillit för den regionala utvecklingen, menade Hans Westlund.

Pär-Urban Fryklind var inne på samma linje:

– För tio år sen så var vi som träffades i föreningen teknikmäklare och kontaktsekreterare. Idag skriver vi samverkansstrategier åt högskoleledningar och universitetsledningar. Inte sällan skrivs dessa strategier som delar av regionala tillväxtprogram. Så det pågår en mognadsprocess, som bör få långsiktig effekt.

Bengt Gerger från Z-Group, som har pågående samverkansprojekt med Mittu-niversitetet, menade att det från början varit trögt att få med högskolan på vagnen, men att det nu rullar på riktigt bra.

– Fortfarande finns det mycket forskning som vi inte tar till vara, slumrande resultat som vi skulle kunna realisera, tillade han.

Vad kan ett samhällsforskningsorgan som Arbetslivsinstitutet göra i sin region? Ann-Mari Sätre Åhlander, biträdande enhetschef i Östersund, menade att det är lättare att samverka i en mindre region, där man ganska snabbt knyter kontakter och kommer in i nya konstellationer som kan konstruera projekt tillsammans.

– Men det har inte alltid varit lätt, förväntningarna kan vara väldigt höga på vad vi kan bidra med. Så det gäller att veta vad man är bra på, och koncentrera sig på det.

ELIT, BREDD ELLER BÅDE/OCH?

Som sista frågeställning i panelsamtalet tog Göran Brulin upp de två huvudföreläsarna Merle Jacob och Per Frankelius, som förespråkade diametralt motsatta synsätt på de högre utbildningsorganens roll i samhället.

– Vad Merle Jacob egentligen förordade var ju att man skulle lägga ner denna ”smörja” som finns i varenda buske och satsa på fyra elituniversitet. Att forskarna publicerar sig mer i etablerade vetenskapliga tidskrifter, och att akademins överordnade ställning i kunskapsproduktionen återupprättas. Mot detta står då Per Frankelius, vars vision är att ännu mer finfördela forskningen så att den når ännu längre ut i periferin.

– Vem av dessa två har rätt, om Sverige ska vara en lysande kunskapsstjärna på vetenskapshimlen? Klarar ni av att ställa er ovanför era egna särintressen?

– Jag klarar det inte, men svarar i alla fall, deklarerade Bengt Gerger. Jag tror att om man ska ha väldigt tung forskning på några områden så kan det vara klokt att koncentrera den till färre platser. Men forskning är inte det enda viktiga. Vi har även detta med kompetensutveckling, som måste fungera i båda riktningarna. Därför måste det också finnas kvar högskolor ute i landet.

Hans Westlund var skeptisk mot Merle Jacobs scenario att satsa på en knapp handfull elituniversitet.

– Det prövade Sverige på 70-talet, då vi hade de stora universiteten som skulle ta hand om forskningen och ett antal regionala högskolor som skulle syssla med utbildning. Det var bara det att högskolornas lärare också ville vara forskare, precis som kollegerna på universiteten. De drev då framgångsrikt kampanjen att få forskning på de regionala högskolorna. Att gå tillbaka i den utvecklingen, det är nog inte så lätt.

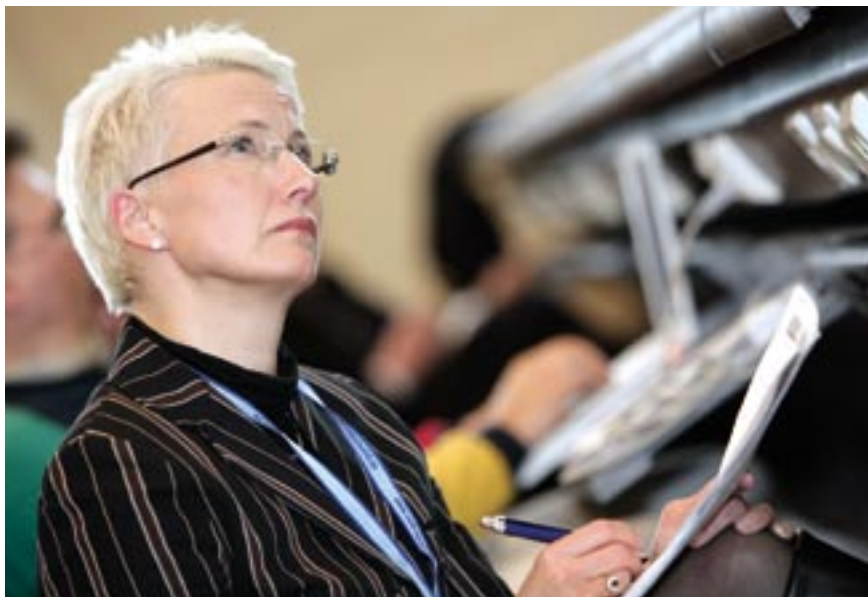
– Sen kan man fråga sig hur viktigt det är att vara världsledande. Vi hade ett seminarium om detta igår, med titeln ”Excellence eller good enough”. Om Sverige ska ha en världsledande forskning som även har betydelse för regional och nationell utveckling – då måste ju den industri eller verksamhet som ligger i universitetets närhet också vara världsledande. Den kvalitén kan vi bara ha på några få områden. I de flesta fall kommer vi därför att få nöja oss med ”good enough”.

Ann-Mari Sätre Åhlander höll med om att viss forskning måste koncentreras till få ställen, men menade att samverkanssträvandena skulle få stryka på foten om hela universitetsstrukturen centraliserades.

– Det säger sig självt att samverkan omöjligt kan koncentreras till några enstaka universitet. Dessutom har ju idag de flesta mindre högskolor samarbeten med högskolor i andra länder, så det är inte längre lika avgörande var i geografien vi sitter.

Pär-Urban Fryklind såg andra vägar till att utveckla specialiteter:

– Jag tycker att man redan kan se universitet och högskolor inleda samarbeten, så att vi får en viss koncentration när det gäller forskning. Dessutom borde universitet och högskolor kunna samarbeta mer med det omgivande samhället, så att man fick en utveckling i sådana nätverk. Jag ser också en ökad benägenhet till transnationella samarbeten, att man alltså genar lite förbi den nationella nivån.

Mittuniversitetets prorektor Pia Sandvik Wiklund påminde om ansvaret att göra utländsk forskning tillgänglig i Sverige.

Mittuniversitetets prorektor i Östersund, Pia Sandvik Wiklund, påminde om att den mesta forskningen görs utanför Sveriges gränser, och att universitet och högskolor har ett ansvar för att göra även denna forskning tillgänglig för svenska målgrupper.

– Just nu är det excellens som ska premieras och det betonas att vi måste skapa starka forskningsmiljöer så att vi klarar en internationell konkurrens. Men om vi profilerar och koncentrerar alltför mycket riskerar vi att tappa möjligheten till inhämtning av kunskap.

Hans Westlund stämde in i detta.

– Det är viktigt det Pia säger, att nästan all forskning som görs i världen görs någon annanstans än i Sverige och Östersund. Vi måste kunna ta åt oss den kunskapen och kanske omvandla den lite grann, så att den kan implementeras och göra nytta här.

Sammanfattning och reflektioner

Björn Gustausen, professor, Arbeidsforskningsinstituttet, Norge

BJÖRN GUSTAVSEN, PROFESSOR vid Arbeidsforskningsinstituttet i Norge, slog an en skämtsam ton när han, som siste talare, skulle komma med några reflektioner kring de två konferensdagarna.

– Jag har varit med på alla HSS-konferenser, och har haft anledning att säga några ord varenda gång, så jag har blivit ett slags ”ghost of the conference” vid det här laget...

Spöke eller inte – som deltagare i fyra HSS-konferenser menade sig i alla fall Björn Gustavsén kunna se att de haft stor betydelse för utvecklingen vad gäller samverkan mellan högskola/universitet och samhälle.

– Vid den första konferensen, i Falun 1999, var jag med från Arbetslivsinstitutet. För min del var det viktigt inte bara att främja den tredje uppgiften utan också den interaktiva forskningen, alltså den forskning som pågår i ett nära samspel med det som den ska förhålla sig till.

Interaktiv forskning har visserligen funnits länge, men den har alltid dragits med ett problem – att den ofta blir så småskalig. Detta som en följd av att den förhåller sig konkret till små grupper av människor.

– Denna tendens till att arbeta med väldigt små system gör ju att den interaktiva forskningen får en del problem med att markera sig i samhällsmässigt sammanhang. En tanke bakom vårt intresse för HSS den gången var att försöka få ett regionalt perspektiv på forskningen, och lyfta den från den nivå där den bara handlar om små grupper. Det behöver inte vara fysiska regioner, det kan även vara regioner i annat avseende, där man kan uppnå en viss massa.

Att bredden i den samverkansbaserade forskningen ökar kan man bland annat se av Högskoleverkets studie, konstaterade Björn Gustavsén. Och den interaktiva metoden verkar komma mer och mer i fokus, menade han – att döma till exempel av titlarna på många papers vid denna konferens.

Hur vi klarar av framtidens utmaningar kommer i hög grad att bero på den interaktiva forskningen, menade Björn Gustavsén och pekade på ett problem i sammanhanget:

– När den tredje uppgiften vuxit har många aktörer sjösat det ena projektet efter det andra, i iver att få ut forskningen i samhället. Till slut blir detta kontraproduktivt. Projekten blir så många att varje enskilt projekt inte talar till någon utom sig självt. Det är viktigt att få dessa projekt bättre integrerade.

FLER EXEMPEL GER SLAGKRAFT

Vilken integration klarar man att skapa i varje region, med den enskilda högskolan som kärna? Det är en av de stora frågorna framöver, och kanske ämnet för ett antal HSS-konferenser, menade Björn Gustavsen.

– Inom tekniksidan kan man göra sig synlig genom enskilda fall. Men för oss andra krävs det att exemplen blir flera. Enstaka exempel är inte slagkraftiga nog. På många ställen bygger man nu nätverk och samarbetar. Om man bara kan visa att man gör det på ungefär samma sätt över hela Sverige så finns det en politisk slagkraft i det.

Det andra problemet som Björn Gustavsen satte fingret på, var hur man ser på själva det interaktiva elementet, eller – med en annan formulering – vilken status vi ger till samverkansuppgiften. Är det en nödvändig del av forskningsstrategin, måste man ha ett interaktivt element för att kunna forska?

– Jag anser det, deklarerade Björn Gustavsen. Men det gör ju långt ifrån alla.

– Man kan tänka sig andra ståndpunkter, som att forskningen drivs interaktivt, och där detta att medverka till ett innovationssystem är en del av forskningsupp-
giften, men inte en så central del. Man kan också se det som att det interaktiva elementet är en fråga om forskningsadministration, eller ren marknadsföring.

Det tredje problemet kan sägas handla om att interaktiviteten blir för sporadisk.

En forskare samlar in sitt material ute på fältet, men blir sedan sittande i årtal för att skriva ner sina teorier.

– Då förlorar man poängen med interaktiviteten; att gå tillbaka till den praktiska situationen för att testa om ens reflektioner kan bidra till någon förändring.

Björn Gustavsen refererade till den globala debatten, där det nu talas om The theory boom, eller teoriexplosionen – det vill säga att det produceras allt fler teorier om allt fler ämnen, samtidigt som alltför lite av teorierna förs tillbaka till den verklighet som omger oss.

– Sammanfattningsvis tror jag att det finns stoff så det räcker för flera HSS-konferenser framöver. Och om jag själv återkommer som spöke eller inte beror på tid och hälsotillstånd. Men i varje fall har jag glädjen att vara med på HSS-konferens hemma i Norge om två månader, eftersom vi importerat även denna idé – som så mycket annat.

Tack till projektledningen!

Prorektor Pia Sandvik Wiklund tackade projektledningen för HSS05; Maj-Britt Hansson och Edith Andresen, Mittuniversitetet, Katarina Grut, Arbetslivsinstitutet och Anders Edholm, Mittuniversitetet samt matkreatör Fia Gulliksson (*mitten*).

Om två år i Jönköping

EFTER FYRA HSS-KONFERENSER i Falun, Halmstad, Ronneby och Östersund kommer den femte att ordnas i Jönköping 2007. Anders Melander, Internationella Handelshögskolan i Jönköping, fanns på plats för att ta emot stafetten ur Pia Sandvik Wiklunds hand, och passade då på att säga några ord om vad Jönköping har att erbjuda.

– Vi ska försöka förvalta den fina traditionen från Östersund, men också introducera någon nyhet. Vad, det vet vi inte ännu – men kanske förflyttar vi oss bort från traditionella konferenslokaler till någon annan miljö, eller så vänder vi bara upp-och-ner på alltihop på något sätt. Något nytt blir det.

En sak är i alla fall klar redan, berättade Anders Melander. HSS07 kommer att ha en internationell prägel. Det kommer bland annat att handla om anpassning till den globala ekonomins spelregler.

– Tack för den här konferensen, och välkomna till Jönköping 2007, avslutade Anders Melander.

Prorektor Pia Sandvik Wiklund, Mittuniversitetet, lämnar HSS stafettpinne vidare till Anders Melander, Internationella Handelshögskolan i Jönköping.

Mat, kultur och mingel...

KONFERENSEN INLEDDES PÅ RESIDENSET. På onsdagkvällen, innan konferensens öppnande, bjöd landshövding Maggi Mikaelsson på mingelbuffé med jämtländska tapas.

Jazziga toner bjöds till minglet. Sång Anna Stjärnström.

GOD MAT, FIKAMINGEL OCH KULTUR – viktiga delar för en lyckad konferens. Vokalgruppen 'Spända strängar' angav tonen vid konferensens öppning.

Hans Westlund, ITPS och ordförande i Vetenskapliga rådet för HSS 05 vid isskulpturen utanför Mittuniversitetets enté.

I entréhallen informerade organisationer och företag om sina verksamheter. Anna-Lena Bylund och Eva Johansson informerade om verksamheten på Arbetslivsinstitutet i Östersund som också finns på Campus, granne med Mittuniversitetet, ITPS med flera.

SIRA – Swedish Interactive Research Association – arrangerade en forskarpub där det bland annat diskuterades analys av interaktiva forskningsmetoder, etikfrågor vid interaktiv forskning och forskarrollens närhet och distans. SIRA är ett nätverk för forskare och aktörer inom aktions- och interaktiv forskning. Föreningen vill stimulera till ett kunskapsutbyte forskare emellan liksom mellan den akademiska världen och aktörer i offentlig och privat sektor. Bengt Johansson (bilden) är ordförande för SIRA.

AFTER WORK hos Regionalt Designcentrum Jämtland. Tore Brännlund hälsar välkommen och berättar lite om Designåret 2005. Mingel i utställningen **FORMA 04** som visar upp modeller från tävlingen ”Designa bästa compact living-prylen”, tillverkade av elever från gymnasieskolor i Västernorrland och Jämtland. Tävlingen har arrangerats i samarbete mellan Designprojekten i Västernorrland och i Jämtland, Mittuniversitetet samt företag i regionen.

MIDDAG MED NORRLÄNSK SMAK OCH KULTURPROFIL

Cordonieu med frysta lingon fungerade tillsammans med rökt strutsfilé som aptitretare vid torsdagkvällens middag. Gravad regnbåge, helstekt reninnanlår och vaniljglassparfait fullbordade den kulinariska upplevelsen – för att nu bara nämna en del av vad som stod på menyn. Cirkör Event bröt av med ett antal kreativa inslag under kvällen.

H S S 05

HÖGSKOLOR OCH SAMHÄLLE I SAMVERKAN

REGIONALA NÄTVERK FÖR KUNSKAPSSPRIDNING   DOKUMENTATION

H S S

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

Mittuniversitetet
MID SWEDEN UNIVERSITY

Samarbetspartners
